

Школьный учебник
«Татарский язык»

КУҢЕЛЛЕ ТАТАР ТЕЛЕ

Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова, Л.А. Гиниятуллина

ТАТАР ТЕЛЕ

ИЗДАТЕЛЬСТВО
«Татармультфильм»

Р.З. Хәйдәрова, Г.М. Әхмәтжанова, Л.Ә. Гыйниятуллина

ТАТАР ТЕЛЕ

ДҮРТЕНЧЕ СЫЙНЫФ

**БАШЛАНГЫЧ ГОМУМИ БЕЛЕМ БИРҮ
ОЕШМАЛАРЫ ӨЧЕН ДӘРЕСЛЕК
(РУС ҺӘМ ТАТАР ТЕЛЛӘРЕНДӘ)**

**ДӘРЕСЛЕК Е.И.ПАССОВНЫҢ
КОММУНИКАТИВ ТЕХНОЛОГИЯ КОНЦЕПЦИЯСЕНӘ НИГЕЗЛӘНӘ**

Ике кисәктә

2 нче кисәк

**КАЗАН
«ТАТАРМУЛЬТФИЛЬМ» НӘШРИЯТЫ**

2021

Р.З.Хайдарова, Г.М.Ахметзянова, Л.А.Гиниятуллина

ТАТАРСКИЙ ЯЗЫК

ЧЕТВЁРТЫЙ КЛАСС

**УЧЕБНИК ДЛЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ
НАЧАЛЬНОГО ОБЩЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
(НА РУССКОМ И ТАТАРСКОМ ЯЗЫКАХ)**

**НА ОСНОВЕ КОНЦЕПЦИИ КОММУНИКАТИВНОЙ ТЕХНОЛОГИИ
Е.И.ПАССОВА**

В двух частях

ЧАСТЬ 2

**КАЗАНЬ
ИЗДАТЕЛЬСТВО «ТАТАРМУЛЬТФИЛЬМ»**

2021

УДК 811.512.145(075)
ББК 81.632.3-2я722
Х18

Линейка учебников «Татар теле» («Татарский язык») (1-4 классы) Р.З.Хайдаровой, Н.Г.Галиевой, Г.М.Ахметзяновой, Л.А.Гиниятуллиной издательства «Татармультфильм» входит в **Федеральный перечень учебников**, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования.

Учебники включены в Федеральный перечень на основании Экспертных заключений:

- Российской академии наук №№001330-001333 от 15.01.2014 г. (педагогическая экспертиза учебников),
- Российской академии наук №10106-5215/283 от 15.10.2013 г. (научная экспертиза учебников),
- НП «Российский книжный союз» от 10.02.2014 г. (общественная экспертиза учебников),
- Министерства образования и науки Республики Татарстан №1865/14–30–33 от 10.02.2014 г. (этнокультурная и региональная экспертиза учебников).

Условные обозначения

— начало урока

— запомни

— вспомни

— обрати внимание

Хайдарова, Р.З. и др.

Х18 Татарский язык: учебник для образовательных организаций начального общего образования, в 2-х частях (на русском и татарском языках). / Р.З. Хайдарова, Г.М. Ахметзянова, Л.А. Гиниятуллина. — Казань : Татармультфильм, 2021. — 128 с.: ил. — (Татар теле). — ISBN 978-5-906508-02-7.

ISBN 978-5-906508-02-7

УДК 811.512.145(07)
ББК 81.632.3я72

© Издательство «Татармультфильм», 2021
© Художественное оформление
Издательство «Татармультфильм», 2021
Все права защищены

Татармультфильм

ИЗДАТЕЛЬСТВО
«Татармультфильм»

МИНЕМ ДУСЛАРЫМ

 91—92 нче дәресләр

1. Сүзләрнең тәржемәсен тап.

дус

ДУСТЫМ

мой друг,
моя подруга

друг,
подруга

дуслаштык

подружились

бергә

вместе

2. Төрләнешне дәвам ит.

Минем дустым.

Безнең

Синең

Сезнең

Аның

Аларның

3. Рәсемгә кара һәм әйт: балалар дуслармы? Алар нишлиләр?

4. Диалогны укы һәм партадашың белән сөйләш.

- Айрат, Петя белән Шамил дуслармы?
- Әлбәттә, дуслар. Алар гел бергә уйныйлар.
- Айрат, әйдә без дә чаңгы шуабыз.
- Кайчан чыгабыз?
- Дәрестән соң.

5. Диалогларга төшөп калган репликаларны өстә, дустаның белән сөйләш.

- а) — ... ?
- Әйе, минем дустым бар.
 - Аның исеме ничек?
 -
 - ... ?
 - Ул дүртенче сыйныфта укый.
- ә) — Әйт әле, Надя, син Оля белән дузмы?
- Әйе, без бик дус.
 - ... ?
 - Авылда.
 - ... ?
 - Кышкы каникулда.

6. Синең дустаның бармы? Дустаның турында сөйләргә өйрән. Сиңа таблица ярдәм итәр.

Сөйләү планы	Төрәк сүزلәр, сүзтезмәләр
1. Без кайда душлаштык?	авылда, шәһәрдә, ишегалдында, түгәрәктә, лагерьда, мәктәптә
2. Дустым кайда яши?	... шәһәрдә, ... авылда
3. Дустым кайда укый?	... мәктәптә, ... сыйныфта

7. Спроси у друга:

- идёт ли он сегодня кататься на лыжах;
- готовил ли он вчера домашнее задание;
- есть ли у него друзья;
- с кем он поиграет вечером.

8. Диалогларны укы. Ошаган диалогны дустың белән сөйләш.

1. — Алло, хәерле көн!
— Хәерле көн!
— Наташа, әйдә чаңгы шуарга барабыз.
— Юк әле, Лена, бармыйм.
— Нигә?
— Безнең иртәгә математикадан контроль эш. Мин дәрес әзерлим.

2. — Алло, хәерле көн! Мин — Лена. Айгөл кирәк иде.
— Хәзер чакырам!
— Айгөл, исәнме! Син математикадан өй эшен әзерләдеңме?
— Юк әле, Лена, әзерләмәдем.
— Әйдә бергә әзерлибез.
— Ярый, кил, мин сине көтәм.

 93—94 нче дәресләр

1. Үрнәк буенча тәржемә ит. Бирелгән саннар белән 3—4 жөмлө уйла.

ике — два

дүрт — ...

өч — ...

икебез — вдвоём

дүртебез — ...

өчебез — ...

икенче — второй

дүртенче — ...

өченче — ...

2. Бу сүзләрне дәрес укыдыңмы?

[дустым], [а°wылғá], [күршәләр], [бийү түгәрәгэ],
[турында], [йа°лқау], [за°манча], [пәшәрэ], [өйрәтэ].

3. Сүзләрнең антоним парларын тап, жөмлөләр төзе.

эшчән
яхшы
батыр
юмарт

?

куркак
ялкау
саран
начар

4. Үрнәк буенча тәржемә ит.

кружок математики — математика түгәрәге
ходит на кружок математики — математика
түгәрәгенә йөри

кружок татарского языка — ...

ходит на кружок татарского языка — ...

кружок английского языка — ...

ходит на кружок английского языка — ...

спортивный кружок — ...

ходит на спортивный кружок — ...

танцевальный кружок — ...

ходит на танцевальный кружок — ...

5. Хикәяне укы.

Минем дустым

Минем исемем — Айсылу. Мин сезгә дустым турында сөйлим. Аның исеме — Айгөл. Без аның белән авылда жәйге каникулда дуслаштык. Айгөл дә, мин дә Казанда яшибез, бер йортта торабыз, бер мәктәптә укыйбыз. Мин — дүртенче, ә ул бишенче сыйныфта укый.

Без бик дуслар. Без бергә бию түгәрәгенә йөрибез. Татар, рус, молдаван биюләре дә, заманча биюләр дә өйрәнәбез.

Дәрестән соң без бергә чаңгы шуабыз, бергә дәрес эзерлибез.

Айгөл — яхшы укучы, «4»ле, «5»ле билгеләре ала. Ул бик эшчән дә. Өйдә ашарга пешерә, өй жыештыра.

бер өйдә — в одном доме
бию түгәрәге — танцевальный кружок
заманча — современный

6. Хикәядән сорауларга җавап (ответы на вопросы) булган жөмлөләрне табып укы.

1. Кызлар кайда дуслашты?
2. Кызлар кайда яши?
3. Кызлар бергә нишлиләр?

7. Жөмлөләрне хикәя эчтәлегенә тәртибендә урнаштыр.

1. Без аның белән авылда жәйге каникулда дуслаштык. 2. Без бергә чаңгы шуабыз, бергә дәрес эзерлибез. 3. Без бергә бию түгәрәгенә йөрибез. 4. Без бик дуслар. 5. Мин сезгә дуслым турында сөйлим. 6. Аның исеме — Айгөл.

8. Ике раслауның кайсысы дәрес?

1. Без Айгөл белән шәһәрдә дуслаштык.
Без Айгөл белән авылда дуслаштык.

2. Мин жәйге каникулда авылга кайттым.

Без Айгөл белән жәйге каникулда лагерьда ял иттек.

3. Без заманча биюләр өйрәнәбез.

Без заманча биюләр өйрәнмибез.

4. Айгөл — биюче, ләкин ул яхшы укымый.

Айгөл — яхшы укучы да, оста биюче дә.

9. Нокталар урынына тиешле кушымчаларны куеп яз.

1. Мин... исем... — Айсылу. 2. Мин сез... дуст... Айгөл турында сөйләргә телим. 3. Ул — дүрт... сыйныф... , мин биш... сыйныф... укыйм. 4. Без бию түгәрәгенә йөрибез.

10. Текстны сәнгатьле укырга өйрән.

 95—96 нчы дәресләр

1. Сәнгатьле укучыга конкурс! Укыганда бәя бирергә (оценить) онытма (не забудь).

Яхшы укый.

Дәрес укый.

Сәнгатьле укый.

Яхшы укымый.

Дәрес укымый.

Сәнгатьле укымый.

2. Кызлар бергә нишлиләр?

3. Бу жөмлөләр «Минем дустым» хикәясе эчтәлегенә туры киләме?

1. Айгөл һәм Айсылу авылда дуслаштылар. 2. Айгөл — авылда, Айсылу Казанда яши. 3. Айсылу — дүртенче сыйныфта, Айгөл бишенче сыйныфта укый. 4. Без заманча биюләр өйрәнәбез. 5. Айгөл өйдә әнисенә булышмый. 6. Кызлар бергә чаңгы шуалар, дәрес әзерлиләр.

4. Текстта кайсы жөмлө артык (лишнее)?

Без Айгөл белән авылда таныштык. Икебез дә жәйге каникулга авылга кайттык. Без авылда дуслаштык. Айгөл бүген Казаннан кайта.

5. Жөмлөләрне киңәйтеп яз, тиз укырга өйрән.

Ү р н ә к : Без дуслаштык. Без авылда дуслаштык. Без Айгөл белән авылда дуслаштык. Без Айгөл белән жәйге каникулда авылда дуслаштык.

Ж ө м л ө л ө р : Без шуабыз. Ул булыша.

6. Иң матур хикәя сөйләүчегә конкурс! Сөйләүчегә бәя бирергә онытма.

Дөрес сөйли. Эчтәлекне (содержание) белә. Сүзләрне дөрес әйтә.	Дөрес сөйләми. Эчтәлекне белми. Сүзләрне дөрес әйтми.
---	---

7. Диалогларга төшеп калган репликаларны куй, партадашың белән сөйләш.

1. — ... ?
— Әйе, минем дустым бар.
— ... ?
— Ул шәһәрдә яши.
— Сез бергә нишлисез?
—
2. — Оля, әйдә түгәрәккә язылабыз.
— Кайсы түгәрәккә?

-
- Син биергә яратасыңмы?
-

8. Диалогны укы. Ничек уйлыйсың, Айдар белән Руслан дуслармы? Ни өчен алай (так) уйлыйсың?

- Алло, хәерле кич!
- Хәерле кич!
- Айдар, синме? Айдар, иртөгә (завтра) татар теле дәресенә яңа дәфтәр кирәк.
- Әйе, беләм, Руслан, иртөгә диктант язабыз.
- Айдар, синең яңа дәфтәрең бармы?
- Бар.
- Иртөгә миңа да бер дәфтәр алып кил әле.
- Яхшы, Руслан.
- Рәхмәт.

9. 7 нче күнегү диалогына охшаш диалог төзе, партадашың белән сөйләш.

97—98 нче дәресләр

1. Исеңдә калдыр!

чәчәк — цветок	чәчәкне — цветок
күлмәк — платье	күлмәкне — платье
чәчәгеңне — свой цветок	
күлмәгеңне — свою рубашку, своё платье	

2. Переведи.

1. У тебя есть платье? 2. Покажи мне своё платье.
3. У тебя есть сумка? 4. Покажи мне свою сумку.

3. Тәржемә ит:

китабыңны — твою книгу
дәфтәреңне — твою тетрадь
дәрәсләгеңне — ...
күлмәгеңне — ...
каләмеңне — ...
телефоныңны — ...
песиңне — ...
әтеңне — ...
аквариумыңны — ...
попугаеңны — ...

4. Попроси у друга его:

— карандаши; — ноутбук;
— телефон; — книгу;
— велосипед; — бадминтон.

5. Текстны укы.

Сылтау

Ике дус кыз бар икән.
Берсе икенчесенә әйткән:

— Дустым, синең ике
песиң бар. Берсен миңа бир
әле.

— Кайсысын бирим?
— Ак псиңне бир.

- Юк, ак песине үзем бик яратам.
- Алайса кара песиеңне бир.
- Бик бирер идем, ләкин яхшы түгел. Миңа зурлар: «Үзең яратмаган әйберне бүләк итмә», — диделәр.

Гомәр Бәшировтан

берсе икенчесенә — одна другой
берсен — одного
кайсысын — которого, которую
сылтау — отговорка
бирер идем — отдала бы
яратмаган әйбер — нелюбимая вещь

6. Хикәяне рольләргә бүлеп укыгыз, сәхнәләште-регез.

7. Сорауларга җавап бир.

1. Кызның ничә песие бар?
2. Иптәш кызы нинди песине сорый?
3. Кыз нигә ак песине бирми?
4. Кыз нигә кара песине бирми?
5. Кыз нигә бер песине дә бирми?

8. Ничек уйлыйсың, хикәядәге кыз чын дузмы? Син аңа нинди киңәш (совет) бирер идең?

9. Әгәр хикәядәге кызлар чын дуслар булсалар, хикәя ничек үзгәрер иде? Хикәя төзеп кара.

10. Үзең язган хикәяне дустиңа сөйлә.

99—100 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

-чы/-че кушымчалары яңа сүзләр ясый:
бакча-чы — садовод
нефть-че — нефтяник

2. Бирелгән сүзләрдән һөнәр исемнәре яса.

Балык, тимер, эш, китапханә.

3. Сүзләрне дәрес укырга өйрән.

[дэрэс], [дуслары], [тыңлағыз], [сыйныфташлар],
[та°бышмақ], [йәмлэ], [күңэлэ].

4. Исеңдә калдыр!

**Если хочешь сказать о профессии
своих родителей, то говори так:
Минем әтием — төзүче.
Минем әнием — укытучы.**

5. Рәсемнәргә кара һәм әйт: кем нишли?

6. Исеңдә калдыр!

Если тебе хочется что-либо делать,
то говори так:

ашый + сы килә,
эчә + се килә,

уйный + сы килә,
сөйли + се килә.

7. Хикәяне укы. Балаларга нигә күңелле булды?

Алма

Бакчачы бабай Чулпанга бер алма бирде. Ул бик матур һәм хуш исле иде. Чулпанның алманы ашыйсы килде. Дәрес әзерләгәндә, Чулпан гел алмага карап утырды. Менә ул түзмәде, дуслары янына мәктәпкә китте.

— Дусларым, тыңлагыз әле! — диде Чулпан. — Хәзер мин сезгә бер табышмак әйтәм:

Түм-түгәрәк, тупмы әллә,

Бакчаларда юкмы әллә?

Балдан татлыдыр тәме.

Бу нәрсә?

— Алма! — дип кычкырдылар укучылар.

Балалар алманы бергә ашадылар. Аларга бик күңелле булды.

Идрис Туктардан

хуш исле — ароматный

дәрес әзерләгәндә — когда готовила уроки

түм-түгәрәк — круглый-круглый

түзмәде — не выдержала

8. Найдите в тексте предложения о том, что:

- яблоко было красивым и ароматным;
- Чулпан пошла к одноклассникам;
- дети отгадали загадку;
- ребятам было хорошо.

9. Бу жөмлөлөр хикәя эчтәлегенә туры киләме?

1. Алма кызыл, ләкин хуш исле түгел иде.
2. Чулпанның алманы ашыйсы килде, ләкин ашамады.
3. Дәрес әзерләгәндә, Чулпан алманы ашады.
4. Чулпан дусларына алма алып барды.
5. Табышмак Чулпанның дусларына ошады.
6. Балалар табышмакның җавабын белмәделәр.
7. Балаларга бик күңелле, бик рәхәт булды.

10. Жөмлөләрне укы. Сораулар куй.

Бабай алма бирде.

Бабай бер алма бирде.

Бабай Чулпанга бер алма бирде.

Бакчачы бабай Чулпанга бер алма бирде.

11. 10 нчы күнегү үрнәгендә (по образцу) жөмлөләрне киңәйтеп (распространив) яз.

Жөмлөләр: Чулпан утырды. Чулпан китте.

12. Восстанови диалог, поговори с другом.

- а) —
— Нинди алма бирим?

- Миңа кызыл алма кирәк.
 - ... ?
 - 2 килограмм үлчәгез әле.
- ә) — Әнием, минем ашыйсым килә.
- ... ?
 - Әйе, аш ашыйм.
 - ... ?
 - Чәй дә эчәсем килә.

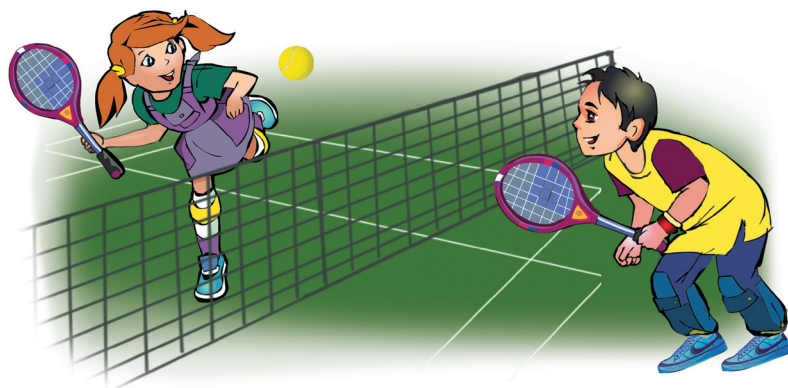
101—102 нче дәресләр

1. Сиңа «Алма» хикәясенең кайсы өлеше ошады? Иң ошаган өлешен укы.

2. Ничек уйлайсың, Чулпан сыйныфташлары белән дуслык нәрсәдә күренә? Чулпанга нинди бәя бирер идең, дәфтәреңә яз.

3. «Минем чын (настоящий) дуслым» дигән темага кечкенә хикәя яз.

4. Үзең язган хикәяне сөйләргә өйрән.

5. Шигырьне укы. Бу шигырь нәрсә турында?

Минем дуслар

Мин «Якты күл»дә
Булдым лагерьда,
Су буенда ул,
Бик матур җирдә.

Кайткач, аларга
Яздым мин хатлар,
Истәлекләрне
Хәтердә саклап.

Күбәйде тагын
Анда дусларым,
Алдым барысының
Мин адресларын:

Баргач хатларым,
Алар шатланыр,
Һәммәсе миңа
Хат язып салыр:

Алты Рафаэль,
Унике Равил,
Уналты Ваня,
Унҗиде Шамил,

Нәсимә, Сима,
Сания, Соня,
Володя, Нина,
Верочка, Лена...

Нәсимә, Сима,
Сания, Соня,
Володя, Нина,
Верочка, Лена...

Алты Рафаэль,
Унике Равил,
Уналты Ваня,
Унҗиде Шамил.

Бари Рәхмәт

күбәйде — стало больше
истәлекләр — воспоминания

Синең дусларың кемнәр? Сез бергә нишлисез?

103—104 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

Если хочешь сказать, что кто-то начинает что-либо делать, то говори так:

Алсу уйный башлады. — Алсу начала играть.

Катя эшли башлады. — Катя начала работать.

2. Жырлый башлады, елый башлады фигыльләрән үрнәк буенча төрләндер.

Үрнәк:

Мин укый башладым.

Без укый башладык.

Син укый башладың.

Сез укый башладыгыз.

Ул укый башлады.

Алар укый башладылар.

3. Бирелгән сүzlәрдән жөмлөләр төзе.

1. Азат, башлады, быел, мәктәптә, яхшы, укый.
2. Ләйлә, уйный, иптәш, кызлары, башлады, белән.
3. Тиздән, жылы, яклардан, кайта, кошлар, башлый.

4. Исеңә төшер!

кебек — словно, как будто

бик — очень

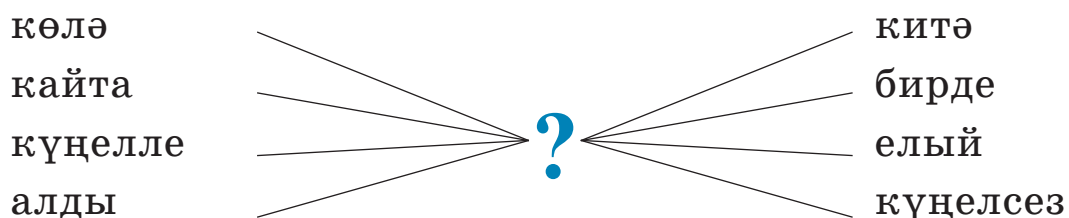
гел — всегда

соң — после

5. Жөмлөлөрне тәржемә ит.

1. Сап-сары, сары күбөләкләр кебек алар!
2. Кояш гел көлеп тора кебек тоелды.
3. Ул бик матур жырлый.
4. Ул гел безгә килә.
5. Кыштан соң яз килә.

6. Сүзләрнең антоним парларын тап.

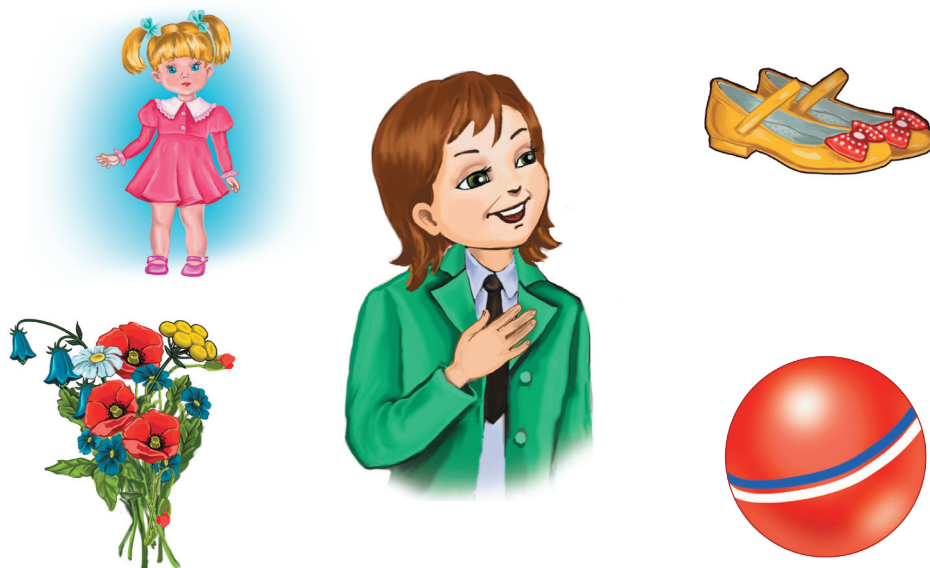
7. Төрләнешне дәвам ит.

Минем сары башмагым.	Минем сары башмакларым.
Синең	
Аның	
Безнең	
Сезнең	
Аларның	

8. Бирелгән жөмлөләрнең һәр сүзенә сорау куй.

1. Гөлшатның сары башмаклары бар.
2. Башмакларны әтисе Гөлшатка Мәскәүдән жиберде.
3. Гөлшатның дус кызы Ләлә күршедә яши.

9. Рәсемгә кара һәм әйт: кызның нәрсәләре бар?

10. Исеңә төшер!

Хәзерге заман

кайтá

килэ

Үткән заман

кайтты

килдé

11. Поставь вместо точек подходящие по смыслу глаголы и запиши предложения в тетрадь.

- а) Ләләнең әтисе (кайда?) фронтта.
Бүген Ләләнең әтисе (кайдан?) фронттан
- ә) Гөлшат өйгә
Гөлшат өйдән
Гөлшат өйдә

1. Хикәяне укы.

Шыгырдавыклы башмаклар

Гөлшатның сары башмаклары бар. Сап-сары, сары күбәләкләр кебек алар! Башмаклар жырлай башладылар: «Шыгыр-шыгыр, шыгыр-шыгыр!» Бик кадерле бүләк алар. Әтисе башмакларны Гөлшатка Мәскәүдән жиберде. Гөлшатның әтисе — фронтта танкист.

Гөлшатның дус кызы Ләлә күршедә яши. Ләләнең дә әтисе фронтта. Тиздән әтисе кайта да Ләләгә дә шыгырдавыклы башмаклар алып бирә.

Менә Гөлшатның әтисе фронттан кайтты да инде. Әтисе белән өйгә бәхет кайтты. Өй эче яктырды, кояш та гел көлеп тора кебек тоелды.

Гөлшат, шатланып, Ләләләргә йөгерде.

— Әтием кайтты! Әтием кайтты! — дип кычырып жиберде ул.

Тик аңа беркем дә эндәшмәде. Ләлә белән әнисе икесе дә елмайлар иде. Ләлә Гөлшатка карады да:

— Хәзер минем сары башмакларым булмас инде, — диде.

Гөлшатка бик күңелсез булып китте.

шыгырдавыклы башмаклар —

скрипучие башмачки

яктырды — стало светлее

тоелды — показалось

булмас инде — не будет

беркем дә — никто

күңелсез булып китте — стало грустно

2. Бу сүзләрне дәрәс укыдыңмы?

[ба°шмақлар], [шығырдауықлы], [кәдәрлэ], [күршәдэ], [бэркэм], [эндәшмәдә].

3. Жөмлөләрне хикәя әчтәлегә тәртибәндә урнаштыр.

Башмақлар җырлы башладылар: «Шыгыр-шыгыр, шыгыр-шыгыр!» Башмақлар сары күбәләкләр кебек. Гөлшатның әтисе — фронтта танкист. Башмақларны әтисе Гөлшатка Мәскәүдән җибәрде. Ләләнең әтисе фронттан кайта да шыгырдауыклы башмақлар алып бирә.

4. Бу жөмлөләр хикәя әчтәлегенә туры киләме?

1. Гөлшатның башмақлары сап-сары төстә.
2. Гөлшат башмақларны яратмый.
3. Гөлшатка башмақларны әнисе бүләк итте.
4. Гөлшатның әтисе фронтта, ул — танкист.
5. Гөлшатның әтисе фронттан кайтмады.
6. Ләләнең әтисе фронттан кайтты.
7. Гөлшат белән әнисе елылар.
8. Гөлшатка бик күңелсез булып китте.

5. Хикәядән үзеңә ошаган жөмлөләрне табып укы.

6. Жөмлөләрне укы, өстәлгән яңа сүзгә сорау куй.

1. Әтисе җибәрде.
Башмақларны әтисе җибәрде.

Башмакларны этисе Мәскәүдән жиберде.
Башмакларны этисе Гөлшатка Мәскәүдән
жиберде.

2. Этисе кайта.

Этисе фронттан кайта.

Ләләнең этисе фронттан кайта.

Ләләнең этисе фронттан кайта да башмаклар
алып бирә.

7. Жөмләне 6 нчы күнегү үрнәгендә киңәйтеп яз.

Этисе кайтты.

8. Сорауларга жавап бир.

1. Гөлшат башмакларны нигә ярата?

2. Башмакларны Гөлшатка кем ала?

3. Этисе Гөлшатка башмакларны кайдан жиберде?

4. Гөлшат нигә шатланды?

5. Гөлшат кемнәргә барды?

6. Гөлшатка нигә күңелсез булып китте?

7. Ләлә һәм әнисе нигә елыйлар?

9. Диалогларны хикәя эчтәлегә тәртибе буенча ур-
наштыр. Иптәшең белән сөйләшергә өйрән.

1. — Әни, мин Ләләләргә барыйм әле?

— Ярый, кызым, бар.

— Рәхмәт, әнием.

2. — Әнием, шыгырдавыклы башмакларны әтием
кайдан жиберде?

— Мәскәүдән, кызым. Сиңа ошыймы?

— Әйе, бик ошый. Мин аларны бик яратам.

3. — Әнием, әтием кайчан кайта?
— Тиздән, кызым, тиздән.

10. Жәмләләрне дәвам ит.

1. Гөлшат башмакларны бик ярата, чөнки
2. Гөлшат башмакларны бик ярата, шуңа күрә
3. Гөлшатка бик күңелле, рәхәт, чөнки
4. Гөлшатка бик күңелле, рәхәт, шуңа күрә
5. Ләлә елый, чөнки
6. Ләлә елый, шуңа күрә

11. Хикәянең эчтәлеген сөйләргә өйрән.

107—108 нче дәрәсләр

1. Үрнәк буенча дәвам ит.

Кайдан? — Откуда?

Кая кадәр? — Докуда?

Үрнәк: Өйдән мәктәпкә кадәр. — От дома до школы.

Идән... түшәм... кадәр. —

Бакча... шәһәр... кадәр. —

Театр... тукталыш... кадәр. —

Мәктәп... тукталыш... кадәр. —

Тукталыш... өй... кадәр. —

Кибет... өй... кадәр. —

2. Үрнәк буенча тәржемә ит.

Ләләнең дустаны (иптәш кызы) — Алсу. — Подруга Ляли — Алсу.

Айдарның дустаны — Саша. —

Алсунның дустаны — Оля. —

Илнурның дустаны — Коля. —

Айнурның дустаны — Камил. —

Дамирның дустаны — Сергей. —

3. Хикәяне укы. Ләләнең дустаны кызлары сиңа ошыймы?

Шыгырдавыклы башмаклар

(дәвам)

Шул вакыт ишектән Ләләнең өч дустаны килеп керде. Бер дустаны зур курчак кочаклаган, бер дустаны — кызыл туп, бер дустаны матур чәчәкләр тоткан. Кызлар Ләлә янына килделәр.

— Бу туп идәннән түшәмгә кадәр сикерә. Мә, Ләлә, бу туп сиңа.

— Курчакның күзләре ачыла да йомыла. Ул мине бик ярата. Ул сине дә ярата. Курчак сиңа.

— Чәчәкләрне үзем алдым, — диде өченче кыз. Хуш исле чәчәкләрне Ләләгә сузды.

Тагын ишек ачылды. Бу юлы Гөлшатның әтисе керде.

— Ләлә, кызым! Мин сине иртәгә курчак театрына алып барам. Гөлшат та бара. Барасыңмы, Гөлшат?

Гөлшат бер сүз дә әйтмәде.

ачыла — открывається

йомыла — закрывається

4. Рәсемнәр кайсы жәмләләргә туры килә? Хикәядән табып укы.

5. Жәмләләрне укы. Сүз нинди предметлар турында бара?

1. Күзләре ачыла да йомыла. 2. Хуш исле.
3. Идәннән түшәмгә кадәр сикерә.

6. Рәсемнәр урынына — сүзләр, нокталар урынына кушымчалар өстәп укы.

1. Бер дустаны зур кочакла... . 2. Бер дустаны кызыл тот... . 3. Бер дустаны матур алып кил... .

7. Хикәяне рольләргә бүлеп укыгыз, сәхнәләштерегез.

8. Диалогларны укы һәм партадашың белән сөйләш.

а) — Катя, син Ләләгә нәрсә алып килдең?

— Зур курчак. Ә син?

— Мин туп алып килдем. Ул идәннән түшәмгә кадәр сикерә.

ә) — Кара әле, нинди матур курчак!

— Кем алып килде?

— Катя.

— Ә чәчәкләрне кем алып килде?

— Алсу.

9. Хикәянең эчтәлеген сөйләргә өйрән.

1. Исеңдә калдыр!

Когда мы называем неопределённый предмет, то говорим:

нәрсәдер — что-то;

нидер — что-то.

А когда называем неопределённое лицо, то говорим:

кемдер — кто-то.

2. Жәмләләрне тәржемә ит.

1. Аларга кемдер килде.
2. Монда нәрсәдер бар.
3. Анда нәрсәдер шыгырдый.
4. Ул нәрсәдер эзли.
5. Аңа кемдер әйткән.
6. Кемдер ишек шакый.
7. Кемдер безгә керә.

3. Бу сүзләрне дәрәс укырга өйрән.

[чығып китэ], [сөрады], [куйды], [ба^ошмақларны],
[йа^онына], [а^оқылым], [жиңэл].

4. Хикәяне укы. Хикәянең бу өлешенә нинди исем куяр идең?

Шыгырдавыклы башмаклар (дәвам)

Гөлшат тиз генә бүлмәдән чыгып китте. Ул нәрсәдер эзли башлады.

— Кызым, нәрсә эзлисең? — дип сорады әнисе.

— Берни дә түгел, — диде Гөлшат.

Үзе һаман нәрсәдер эзләде. Уенчыкларын берсен алды, берсен куйды...

Менә аның күзе сары башмакларга төште. Нинди матурлар! Ул башмакларны күкрәгенә кысты. Аннан соң әнисе янына килде.

— Әнием! Ләләгә кызлар чәчәкләр алып килделәр. Тагы курчак та, тагы туп та алып килделәр. Мин дә башмакларны бирәм, әнием, яме?

— Ярый, ярый, акыллым.
Бик яхшы була.

Менә Гөлшат Ләләләргә керде.

— Ләлә! Мә башмакларны киеп кара! Сиңа ярыймы? — диде. Ул Ләләгә башмакларны бирде.

— Дускаем, мин сиңа башмакларны бүләк итәм. Ничек телесең, шулай ки.

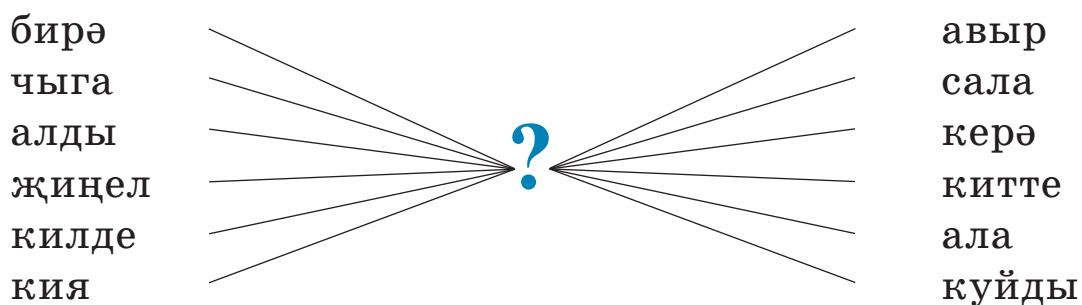
Кинәт Гөлшатка бик жиңел, бик рәхәт булып китте.

Дәрҗия Аппаковадан

күзе төште — здесь: обратила внимание
күкрәгенә кысты — прижала к груди
киеп кара — примерь
тагы — ещё

5. Сүзләрнең антоним парларын билгелә.

6. Жөмлөләрне дәвам ит.

1. Гөлшат бүлмә... чыгып китте.
2. Гөлшат бүлмә... керде.
3. Гөлшат бүлмә... нәрсәдер эзләде.

7. Нокталар урынына тиешле сүзләрне куеп яз.

1. Гөлшат сары (нәрсәне?) ... бик яратты.
2. Гөлшатның күзе сары (нәрсәгә?) ... төште.
3. Мин сары (нәрсәне?) ... бүләк итәм.
4. Ләлә, мә сары (нәрсәне?) ... киеп кара.

8. Рәсемнәр урынына сүзләр, нокталар урынына кушымчалар куй. Жөмлөләрне укы.

1. Аның күз... ... төш... . 2. Гөлшат ... күкрәге... кыс... . 3. Әнием, кызлар Ләлә... алып килделәр. 4. Мин ... Ләлә... бирәм, яме, әнием?

9. План пунктларын хикэя тәртибендә урнаштыр.

1. Күзе сары башмакларга төште.
2. Гөлшат бүлмәдә нәрсәдер эзли башлады.
3. Гөлшат Ләләләргә керде.
4. Гөлшат әнисе белән киңәште.

10. Нокталар урынына тиешле кушымчалар куй.

1. Гөлшат бүлмә... нәрсәдер эзли иде. 2. «Гөлшат, нәрсә эзли...?» — дип сорады әни... . 3. Гөлшат... күзе сары башмаклар... төште. 4. Әнием, мин башмаклар... Ләлә... бирәм, яме? 5. Ләлә, мә башмаклар... киеп кара! 6. Мин сиңа башмаклар... бүләк итәм.

11. Хикэяне рольләргә бүлегез, сәхнәләштерегез. Уйнаучыларга бәя бирергә онытмагыз.

12. Сорауларга җавап бир.

1. Гөлшат бүлмәдә нәрсә эзләде?
2. Гөлшат башта нәрсә бүләк итәргә уйлады?
3. Гөлшат ни өчен сары башмакларны бүләк итәргә булды?
4. Гөлшатка ни өчен рәхәт, җиңел булып китте?

13. Ничек уйлайсың, Гөлшат чын дусмы? Үз фикереңне яз.

Проверь себя!

1. По данным вопросам напиши рассказ о самом близком друге.

1. Синең дустың бармы?
2. Аның исеме ничек? Аңа ничә яшь?
3. Ул нинди?
4. Дустың кайда яши?
5. Ул кайда укый? Ничек укый?
6. Сез бергә нишлисез?

2. Узнай у друга:

- есть ли у него санки, лыжи, коньки;
- идёт ли он сегодня играть в хоккей;
- есть ли у них во дворе каток;
- идёт ли он вечером на танцевальный кружок.

3. Пригласи друга:

- сходить в магазин;
- вместе поиграть;
- записаться в спортивный кружок;
- кататься на лыжах;
- к себе домой.

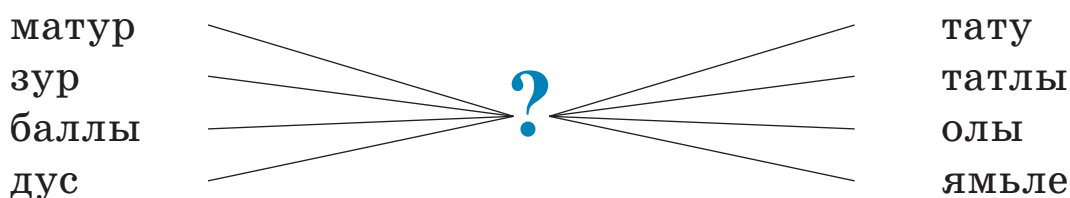
4. Как скажешь, что:

- твой друг живёт в городе;
- он учится в четвёртом классе;
- он не жадный, а настоящий друг?

5. Нокталар урынына тиешле хәрефләр куеп яз.

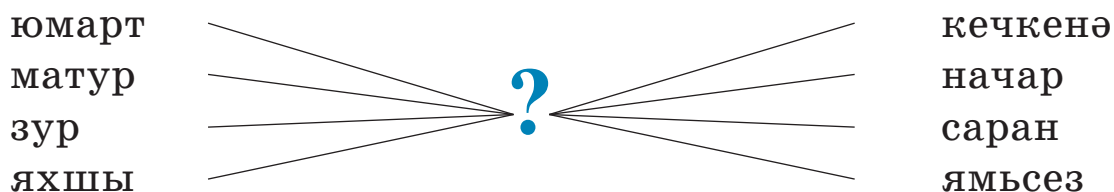
Т...г...рәк, эшч...н, биш...ү, дусл...р, б...кчач..., дөр...с, таб...шм...к, тукт...лыш, к...дәр, уенч...к, уйныйб...з, дус...ым, с...йн...ф, б...л...к.

6. Сүзләрнең синоним парларын тап, алар белән жөмлөләр төзе.

7. «Сылтау», «Алма», «Шыгырдавыклы башмаклар» хикәяләрен исенә төшер. Син кызлар турында нәрсәләр сөйли аласың?

8. Сүзләрнең антоним парларын тап, алар белән жөмлөләр төзе.

ДҮРТ АЯКЛЫ ДУСЛАРЫБЫЗ

113—114 нче дәресләр

1. Бу сүзләрнең тәржемәсен тап, дәрәс әйтергә өйрән. Алар сиңа дүрт аяклы дусларыбыз турында сөйләргә ярдәм итәр.

[қойрoқ], [қoлақ], [ма°ңғай], [тәпi], [йoмшaқ], [кәчкәнә], [өзoн], [хужа], [йа°ратa], [a°шатa].

2. Жөмлөләр кайсы рәсемгә туры килә?

1. Аның койрыгы йомшак, колақлары кечкенә, күзләре яшел. Ул бик чиста. Үзе сөт ярата, тычкан тотта.

2. Ул хужасын (хозяина) бик нык ярата. Үзе озын колаклы. Командалар үти, тәпиен (лапку) бирә.

3. Нокталар урынына кирәкле репликаларны куеп яз, диалогларны партадашың белән сөйләш.

а) — Коля, сиңең этең бармы?

—

— Ул нинди токымнан?

—

- ә) — Айдар, син урамга чыгасыңмы?
 — Әйе. Ә син чыгасыңмы?
 — Мин Тузик белән чыгам. Ә син?
 —

4. Как изменились бы эти глаголы, если бы действия не происходили?

Эшли, сөйли, ярата, ошата, кайта, күрә, эзли, югалта, таба, китә.

5. Шигырьне укы. Малай яхшы эшләдеме?

Дөнъяда бер эт бар иде

Дөнъяда
 Бер эт бар иде —
 Кечкенә,
 Йомшак кына,
 Ак кына,
 Тик маңгаенда
 Кара тап бар чак кына.
 Хужасы — шаян малай —
 Этне ярата иде,
 Аны ашата иде.
 Ә бер мөлне, нигәдер,

Яратмый да башлады,
Ашатмый да башлады.
Илтеп шәһәр читенә
Адаштырды ул аны.
Шушы көнне үк төнлә
Эте керде төшенә:
— Ашыйсым килде,
Кайттым! — диде.
Кечкенә,
Йомшак кына,
Ак кына,
Тик маңгаенда
Кара тап бар чак кына.

Рөстәм Мингалим

бар иде — была
шәһәр чите — окраина города
дөнъяда — в мире
бер мэлне — однажды
тап — пятно
адаштырды — оставил блуждать
чак кына — здесь: маленькое
төш — сон

6. Найди в стихотворении предложения, где говорится:

- о внешнем виде собаки;
- о положительном отношении мальчика к собаке;
- об изменении отношения мальчика к собаке.

7. Жөмлөләрне шигырь тәртибендә урнаштыр.
Эчтөлөкне сөйләп кара.

1. Бер малайның кечкенә эте бар иде. 2. Аның маңгаенда кара тап бар иде. 3. Малай этне ярата, ашата иде. 4. Эт матур, кечкенә, йомшак, ак иде. 5. Малай этне шәһәр читенә илтте. 6. Бервакыт ул этне яратмый башлады, ашатмый да башлады. 7. Эт малайга: «Ашыйсым килә, кайттым!» — диде. 8. Малай этне төшендә күрдә.

8. Шигырьне сәнгатьле укырга өйрән.

115—116 нчы дәресләр

1. Шигырьне иң матур укучыга конкурс! Укыганга бәя бирергә онытма.

Яхшы укый. Авазларны дөрес әйтә. Кычкырып укый. Тиз укый.	Яхшы укымый. Авазларны дөрес әйтми. Кычкырып укымый. Өкрән укый.
--	---

2. Ике раслауның кайсысы дөрес?

1. Эт бик матур, ак төстә.
Эт бик матур, кара төстә.
2. Этнең маңгаенда ак тап бар.
Этнең маңгаенда кара тап бар.

3. Малай этне башта ярата иде.
Малай этне башта яратмый иде.
4. Малай этне адаштырды.
Малай этне алып кайтты.
5. Малай этне сагынды.
Малай этне сагынмады.

3. Жөмлөлөрне дәвам ит.

1. Малай игътибарсыз, чөнки
2. Малай этне сагына, ләкин

4. Ничек уйлайсың, малай этне сагынамы? Син шигырь эчтөлеген ничек дәвам итәр идең? Хикәя язып кара.

5. Допустим, у тебя потерялась собака. Какое объявление ты бы написал об этом?

6. Диалогларны партадашың белән сөйләш.

- а) — Коля, синең нигә кәефең юк?
— Этем югалды.
— Кайчан?
— Кичә.
— Ничек югалды?
— Ул кечкенә әле. Мин өйгә кереп киттем.

Ул берүзе калды.

- ә) — Кызчык, нигә елыйсың?
— Мин адаштым.
— Нинди йортта торасың?

- Белмим.
- Йорт янында нәрсә бар?
- Кибет.
- Елама, хәзер йортны табабыз.
- б) — Лена, нәрсә югалттың?
- Сумкам югалды.
- Кайда югалттың?
- Белмим.
- Игътибарсыз булырга ярамый. Әйдә эзлибез.
- Рәхмәт сиңа.

 117—118 нче дәрәсләр

1. Исеңә төшер!

ашыйсым килә — хочу есть
уйныйсым килә — хочу играть
ятасым килә — хочу лечь
эчәсем килә — хочу пить
сикерәсем килә — хочу прыгать

2. Бу жөмлөләр кайсы рәсемнәргә туры килә?

Эт чаба. Эт утыра. Эт арт аягында тора. Эт ал аягында (на передних лапах) тора.

3. Шигырьне сэнгатьле укырга өйрән.

Кызыклы шәкерт

— Әйдәле, Акбай! Өйрән син, арт аягың белән тор;
Аума, аума! Туп-туры тор, төз утыр, яхшы утыр!

— Ник газаплайсың болай син,
мин әле бик кечкенә;
Мин туганга тик ике айлап булыр, йә өч кенә.

Юк, кирәкми, мин өйрәнмим, минем
уйныйсым килә;
Шул болыннарда ятасым, шунда ауныйсым килә.

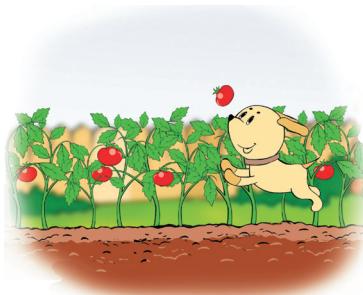
— Ах, юләр маэмай! Тырыш яшьләй,
зурайгач жайсыз ул;
Картаеп каткач буыннар, эш белү уңайсыз ул!

Габдулла Тукай

**Ах, юләр маэмай! Тырыш яшьләй, зурайгач
жайсыз ул — Глупый пёс не понимает — нет уж,
сызмала учись!**

**Картаеп каткач буыннар, эш белү уңайсыз
ул! — Кости к старости твердеют, не согнёшься, как
ни гнись!**

4. Шигырьдән рәсемнәргә туры килгән юлларны укы.

5. Исеңә төшер!

Аффиксы **-мый/-ми** указывают на то, что действие не происходит:

уқы-й — уқы + **МЫЙ**

кил-ә — кил + **МИ**

яз-а — яз + **МЫЙ**

бар-а — бар + **МЫЙ**

Мин уйна + **МЫЙ** + м

Син уйна + **МЫЙ** + сың

Ул уйна + **МЫЙ**

6. Жәмләләрне шигырь эчтәлеге тәртибе буенча (в последовательности содержания стихотворения) урнаштыр.

1. Акбай, кил әле, арт аягың белән тор.
2. Минем уйныйсым килә.
3. Минем сикерәсем килә.
4. Юк, кирәкми, мин өйрәнмим.
5. Мин әле кечкенә.
6. Зурайгач, эшкә өйрәнү авыр.

7. Сорауларга жавап бир.

1. Малай Акбайга нәрсә ди?
2. Акбайның өйрәнәсе киләме? Ул нәрсә ди?
3. Ничек уйлыйсың, эшләргә зур булгач кына өйрәнәп буламы? (Как ты думаешь, можно ли научиться работать, только встав взрослым?)

119—120 нче дәресләр

1. Исеңә төшер!

Аффиксы **-сыз/-сез** указывают на отсутствие чего-либо (кого-либо).

дус белән — с другом

дуссыз — без друга

дәфтәр белән — с тетрадью

дәфтәрсез — без тетради

2. Жәмләләрне тәржемә ит.

1. Эта куртка без капюшона.
2. Я не пойду в театр без тебя.
3. Я не пойду на день рождения без подарка.
4. Ты мне дал ручку без пасты.

3. Сүзләрнең антонимнарын әйт.

матур — ...

тиз — ...

жылы — ...

нечкә — ...

ак — ...

ап-ак — ...

йомшак — ...

яңа — ...

кечкенә — ...

озын — ...

4. Табышмакның жавабын тап.

Нинди аучы коралсыз
Жәнлек аулуй төн буе,
Аннан мыегын селкетеп
Йоклап ята көн буе?

корал — оружие

мыегын селкетеп — шевеля усами

аулуй — охотится

5. Фигыльләрне үрнәктәгечә үзгәртеп яз, дәрәс әйтергә өйрән. Жәмләләр төзе.

Үрнәк: килде — килмәде.

Фигыльләр: күчеп килде, ява башлады, ачты, керде, тапты, утырды, бирде, йоклап китте.

6. Исеңдә калдыр!

монда — здесь
тегендә — там

7. Жәмләләрне тәржемә ит.

1. Безнең урамда биш катлы йорт төзиләр.
2. Безнең подъездда өч кыз, өч малай торабыз.
3. Без гел бергә уйныйбыз.
4. Бүген урамда кояш юк, салкын жыл исә.
5. Монда бик күңелле, бик рәхәт.
6. Тегендә яңа йорт салганнар.

8. Сүзләрнең тәржемәсен әйт, алар белән җөмлөләр төзе.

Дус — ...; дуслар — ...; дуслаштылар —

121—122 нче дәресләр

1. Хикәяне укы.

Ак песи

Төзүче абыйлар һәм апалар урамда бик матур биш катлы йорт төзиләр. Бу йортка беренче подъездга өч малай, өч кыз күчеп килде.

Алар бик тиз дуслаштылар. Кыш та, яз да, җәй дә гел бергә уйнадылар.

Менә көз җитте. Агач яфраклары саргайдылар. Яңгырлар ява башлады. Кошлар җылы якларга киттеләр.

Яңгырлы бер көндә Айдар урамга чыгып китте. Урамда кояш юк, салкын жыл исә. Ул өйгә керде.

Айдар ишекне ачты. Кемдер нечкә тавыш белән:

— Мияу-у! — дип кычкырып куйды. Почмакта ап-ак песи утыра. Ул Айдарны күрдә һәм тагын:

— Мияу-у! — дип куйды.

— Туңгансың бит, пескәй. Әйдә безгә керәбез, мин сиңа сөт белән күмәч бирәм, — диде Айдар.

Айдар аның алдына тәлинкә белән жылы сөт, йомшак күмәч куйды. Песи сөт эчә башлады. Аның тамагы туйды, һәм ул йоклап китте.

Менә Айдарның дуслары Галим, Рәзинә, Рәсимә, Тимер килделәр. Алар песине күрделәр һәм бик яраттылар.

— Ура! Ура! Безнең песиебез булды! — дип шатландылар.

Аннан соң бергә песигә исем уйладылар.

Газиз Мөхәммәтшин

күчеп килде — здесь: заселились

тамак туйды — насытился

дуслаштылар — подружились

туңгансың — ты замёрз

күмәч — булочка

аннан соң — потом

2. План пунктларын хикәя тәртибендә урнаштыр.

1. Менә көз җитте.

2. Төзүче абыйлар һәм апалар йорт төзиләр.

3. Айдар песине ашата.

4. Почмакта песи утыра.

5. Айдарның дуслары.

3. Хикэядэн ике фигыльне сайлап ал (выбери). Төрлөндөр (проспрягай) һәм таблицага яз.

	Хәзерге заман	Үткән заман
Мин		
Син		
Ул		
Без		
Сез		
Алар		

4. Калын хәрәфләр белән бирелгән сүزلәргә сораулар куй.

1. Айдар **песи алдына** тәлинкә белән жылы сөт, йомшак күмәч куйды.

2. Айдар **песи алдына тәлинкә белән** жылы сөт, йомшак күмәч куйды.

3. Айдар **песи алдына тәлинкә белән жылы сөт,** йомшак күмәч куйды.

4. Айдар **песи алдына тәлинкә белән жылы сөт,** йомшак күмәч куйды.

5. Хикэядән **кая? кайда?** сорауларына җавап булып килгән сүзләргә табып укы.

6. Ике раслауның кайсысы дөрөс?

1. Төзүче апалар һәм абыйлар тугыз катлы йорт төзиләр.

Төзүче апалар һәм абыйлар биш катлы йорт төзиләр.

2. Бу йортка икенче подъездга өч малай, ике кыз күчеп килде.

Бу йортка беренче подъездга өч малай, өч кыз күчеп килде.

3. Урамда кояш, жыл юк, рэхэт иде.
Урамда кояш юк, салкын жыл исә.
4. Айдар өйгә кереп китте.
Айдар өйгә кереп китмәде.
5. Почмакта кап-кара песи утыра иде.
Почмакта ап-ак песи утыра иде.
6. Айдар песине өйгә алып керде.
Айдар песине өйгә алып кермәде.
7. Айдар песигә сөт, ит, күмәч куйды.
Айдар песигә сөт, күмәч куйды.
8. Песи йокламады.
Песи йоклап китте.

7. Хикәяне сәнгатьле укырга өйрән.

123—124 нче дәресләр

1. «Ак песи» хикәясен рольләргә бүлеп укыгыз. Иң яхшы укучыны билгеләгез.

2. Бу рәсемнәр хикәянең кайсы жәмләләренә туры килә?

3. Жөмлөлөрне хикәя эчтөлөгө тәртибендә урнаштыр. Хикәянең эчтөлөгөн бер-берегезгә сөйләгез.

1. Подъездга өч малай, өч кыз күчеп килде. 2. Көз килде. 3. Балалар бик тиз дуслаштылар. 4. Урамда салкын. 5. Песи туңган. 6. Айдар песигә жылы сөт, күмөч куйды. 7. Айдар урамга чыкты. 8. Почмакта бик матур, ап-ак песи утыра иде. 9. Балалар песи янына килделәр. 10. Алар шатландылар.

4. Хикәя эчтөлөгө буенча бер-берегезгә сораулар бирегез.

5. «Дөнъяда бер эт бар иде» шигырендәге һәм «Ак песи» хикәясендәге малайларга түбәндәге сыйфатларның кайсылары туры килә? Таблицага яз.

Шигырьдәге малай	Хикәядәге малай
...	...

Сыйфатлар: ярдәмчел, рәхимле, рәхимсез, игътибарсыз, игътибарлы, тәрбияле, тәрбиясез, яхшы, начар, саран, юмарт.

6. Восстанови диалоги и поговори с соседом по парте.

-
— Сәлам! Айдар, син кайсы йортта торасың?
— 158 нче йортта.
— ... ?
— Биш катлы.
— ... ?
— Мин өченче катта торам.

2. — Коля, сезнең песиегез бармы?
 —
 — Ул нинди?
 —
 — ... ?
 — Ул сөт эчә, балык ярата.
3. — ... ?
 — Әйе, мин песине ашаттым.
 — Нәрсә ашады?
 —

7. Хикәянең эчтәлеген сөйләргә өйрән.

 125—126 нчы дәресләр

1. Исеңә төшер һәм төрләнешне дәвам ит.

кая?	кайда?	кайдан?
суга	суда	судан
басмага (на мостик)
урманга
елга буена

2. Дәвам ит.

кая?	кайда?	кайдан?
яр буена (к берегу)	яр буенда (у берега)	яр буеннан (от берега)
елга буена
...

3. Нокталар урынына тиешле кушымчалар өстө һәм тәржемә итеп яз.

1. Яр буге... бара.	2. Елга... керде.
Яр буге... тора.	Елга... чыкты.
Яр буге... кайта.	Елга... су керде.

4. Нокталар урынына тиешле кушымчаларны өстө. Калын хәрәфләр белән бирелгән сүзтезмәләргә сорау куй.

1. Без **су буге...** килеп життек. 2. **Су буге...** малайлар күп килде. 3. **Су буге...** кич сөгәт биштө кайттык. 4. **Яр буге...** балыкчылар бик күп. 5. **Яр буге...** балыкчылар кайттылар. 6. Мин судан **яр буге...** чыктым.

5. Фигыльләргә тәржемә ит һәм дәфтәргә яз.

Егылган, егылып төшкән, йөзә белми, кычкырып, чапкан, йөгәрә башлаган.

6. Жөмлөләргә киңәйттеп яз.

1. Су кердек. 2. Балык тоттык.

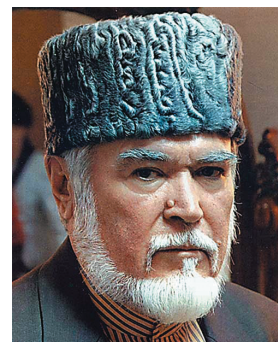

127—128 нче дәресләр

1. Сөйләргә өйрән.

Рабит Батулла — әкиятләр остасы. Ул балаларны бик ярата. «Сабантуй» гәзетасыннан, «Салават күперә», «Ялкын» журналларыннан аның әкиятләрен балалар бик яратып укыйлар.

оста — мастер

2. Бу сүзләрне онытма! Алар сиңа әкиятне аңларга ярдәм итәр.

егылып төшкән — упал
батам — тону
коткарыгыз — спасите
качкан — убежал
ябышкан — зацепился

3. Исеңә төшер!

кычкыра башлаган — начал кричать
йөгерә башлаган — начал бежать
кача башлаган — начал убегать (прятаться)

4. Бу сүзләрне дәрәс укыйсыңмы?

[тычқан], [йығылып], [қотқарығыз], [қычқырған],
[қойрөғон], [йа°бышқан], [йылға], [туқтамаған],
[қа°чарға].

5. Әкиятне укы. Чикыл дәрәс әшләгәнме?

Чикыл белән Мырый

Тычкан баласы Чикыл басмадан чыга, ди. Кинәт ул суга егылган. Чикыл йөзә белми. Ул:

— Коткарыгыз, батам! — дип кычкыра башлаган.
Яр буеннан ата мәче Мырый килә икән.

— Мырый абый, коткар! — дип кычкырган Чикыл.

— Мин сине коткарам, әмма мин сине ашыйм бит, — дигән Мырый.

— Ярый, Мырый абый, коткар гына.

Мырый койрыгын елгага сузган. Чикыл аның койрыгына ябышкан да яр буена чыккан һәм йөгәрә башлаган.

— Тукта! — дип кычкырган Мырый. — Тукта, дим! Мин сине ашыйм!

Әмма Чикыл туктамаган, качкан. Мәче күргәч качарга кирәк — моны барлык тычкан балалары да яхшы белә.

Рабит Батулладан

басма — мостик

барлык — все

ярый — ладно

сузган — протянул

тукта — стой

6. Әкияттән нишләгән? сорагына җавап булган сүзләргә һәм сүзтезмәләргә тап һәм дәфтәреңә яз.

7. Табы в тексте предложения о том:

- что мышонок не умеет плавать;
- почему кот соглашается спасти мышонка;
- как кот спасает мышонка;
- что мышонок хитрый и умный.

8. Әкиятне сәнгатьле укырга өйрән.

129—131 нче дәресләр

1. Бу җөмлөләрне кем әйтә?

- Коткарыгыз, батам! — диде
- Мин сине коткарам, әмма ашыйм, — диде
- Ярый, ярый, коткар гына, — диде
- Тукта! Мин сине ашыйм, — диде

2. Нәйди в сказке предложения, в которых говорится, что:

- по берегу идёт кот;
- мышонок вышел на берег;
- мышонок не остановился и убежал.

3. Бу раслаулар дәресме? Дәрес булмаса (если не верны), дәрес раслауны әйт.

1. Чикыл йөзә белә.
2. Чикыл басмадан яр буена егылып төшкән.
3. Яр буеннан ата мәче Мырый килгән.
4. Чикыл суда бата башлаган.
5. Мырый Чикылны коткармаган.
6. Мырый Чикылга койрыгын сузган.
7. Чикыл Мырыйның койрыгына ябышкан.
8. Чикыл туктаган, Мырыйны көткән.

4. Түбәндәге сорауларны кулланып, бирелгән җөмләдән сорау җөмлөләр төзе.

С о р а у л а р : кем? кемнең? нәрсәгә? нишләгән? кая?

Чикыл Мырыйның койрыгына ябышкан да яр буена чыккан.

5. Бу диалог әкиятнең кайсы өлешенә туры килә?

— Ябыш минем койрыкка.

— Ябыштым, ябыштым!

— Әйдә чык, мин койрыкны тартам.

— Мин чыктым, мин чыктым!

6. Нокталар урынына — кушымчалар, рәсемнәр урынына сүзләр куй.

1. — Коткарыгыз, батам! — дип кычкырган

.

2. — Мин сине коткарам, — дигән .

3. мәче... койрыгына ябыш... да су...

чык... .

4. Тычкан ... кач... .

7. Әкиятне рольләргә бүлеп укыгыз, сәхнәләштерегез. Уйнаучыларга бәя бирегез.

8. Сорауларга җавап бир.

1. Чикыл кайдан егылып төшкән?

2. Чикыл нигә бата башлаган?

3. Яр буеннан кем килгән?

4. Чикыл нәрсә дип кычкырган?

5. Мырый Чикылны ни өчен коткарырга уйлаган?

6. Мырый Чикылны ничек коткарган?

7. Чикыл ни өчен качкан?

8. Тычкан баласы Чикыл дәрәс эшләгәнме?

9. Как скажешь о том, что:

- мальчик упал (на землю);
- ты не умеешь плавать;
- ты плаваешь хорошо;
- ты загораешь (на берегу);
- ты каждый вечер бегаешь;
- ты звал собаку, она не остановилась;
- твоя собака убежала?

10. Допустим, летом вы купаетесь в речке. Как позовёшь на помощь, если вдруг начнёшь тонуть?

11. Синең дүрт аяклы дусларың бармы? Аларның исеме ничек? Син аларны нәрсә белән сыйлайсың? Алар нишләргә яраталар? Кечкенә хикәя төзе.

132—133 нче дәресләр

Проверь себя!

1. Исеңә төшер: бу хикәяләрдә сүз кем турында бара? Син геройларга нинди бәя бирер идең? Таблицаны тутыр.

Хикәя исеме	Төп герой	Төп геройга бәя
«Песнәк белән Әнисә»
«Чирик»
«Ак песи»

Бәяләр: ярдәмчел, рәхимле, рәхимсез, игътибарлы, игътибарсыз, үкенә, үкенми, саран.

2. Сиңа «Ак песи» хикәясе ошадымы? Хикәянең эчтәлеген тулысынча сөйләп кара.

3. Укыган хикәяләрне исеңә төшер. Жөмлөләрне дәвам ит.

1. Малай этне ашатмый башлады һәм
2. Ак песинең тамагы туйды һәм
3. Мин сине коткарам, әмма
4. Әнисә песнәккә май бирде, шуңа күрә

4. Сүзләрдән жөмлөләр төзе.

1. Кара, маңгаенда, тап, бар.
2. Утыра, песи, иде, ап-ак, почмакта.
3. Ата, яр, мәче, буеннан, килә.

5. Сорауларга жавап бир һәм таблицага яз.

Сораулар	Ак песи	Мырый
Ул нинди?		
Нәрсә ярата?		
Нишли?		

6. Нокталар урынына хәрефләр куеп күчереп яз.

П...с..., маэм...й, Ч...к...л, т...чк...н, й...мш...к,
М...р...й.

7. Как скажешь о том, что:

- у тебя есть чёрная кошка с белым пятном на лбу;
- твоя кошка любит с тобой играть;
- ты угостишь кошку тёплым молоком;
- ты будешь скучать по кошке?

8. Узнай у друга:

- есть ли у него кошка, собака;
- гуляет ли он с собакой на улице;
- что ест, пьёт его кошка;
- что ест, пьёт его собака.

ЯЗГЫ БЭЙРЭМНЭР

134—135 нче дәресләр

1. Яз билгеләрен (признаки) исеңә төшер. Рәсемнәр урынына — сүzlәр, нокталар урынына кушымчалар куеп укы, дәфтәргә яз. Сөйләргә өйрән.

Менә яз житте. жылыта. эри. Елгада ... ага. Жылы яктан кайта.

2. Спроси у друга:

- какие приметы весны он знает;
- нравится ли ему весна;
- знает ли он, какие птицы прилетают весной.

3. Син ел фасылларының билгеләрен беләсеңме? Рәсемнәргә карап, бер-берегезгә сораулар бирегез.

4. Сиңа кайсы ел фасыллары ошый, ни өчен?

1. Миңа яз ошый, чөнки
2. Миңа көз ошый, чөнки
3. Миңа жәй ошый, чөнки
4. Миңа кыш ошый, чөнки

5. Һәр ел фасылы үзенчә күңелле. Ә син һәр ел фасылында нәрсәләр эшлисең, ничек уйныйсың, ничек ял итәсең? Сөйлә.

6. Диалогка репликалар өстә, дустаның белән сөйләшергә өйрән.

- Айдар, әйдә урамга чыгабыз.
- Ә көн нинди?
-
- Кая барабыз?
-

7. Шигырьне сәнгатьле укырга өйрән.

Яз

Яз килде, кояш көлде,
Дөнъяга нур бөркелде.
Уянды бар агачлар,
Куанды алмагачлар.

Резеда Вәлиева

8. Табышмакның жавабын тап.

Яз килсә — киенә.
Көз килсә — чишенә.

9. Яз турында сөйләргә өйрән. Сиңа яз ошыймы?

136—137 нче дәресләр

1. Дополни диалоги. Разыграй их с соседом по парте.

1. — Олег, син кемне бәйрәм белән котладың?

—

— Ничек котладың?

— Открытка яздым, бүләк бирдем.

— Нинди бүләк?

—

2. — Настя, сез бәйрәмгә нәрсә пешердегез?

—

— Сезгә кунаклар килдеме?

—

— Син әниңә булыштыңмы?

—

2. 8 нче Март бәйрәме белән әниңә, әбиңә, дусларыңа котлау яз.

3. Мәктәптә 8 нче Март бәйрәме ничек уза? Сөйләргә өйрән.

4. Ничек уйлайсың, укучылар кемне котлайлар?

Кадрле ... !

Сезне 8 нче Март бәйрәме белән котлайбыз!
Сезгә озын гомер, сәламәтлек, шатлык, эшегездә зур
уңышлар телибез.

4 нче сыйныф укучылары

5. Диалогны үзара сөйлөшөгөз.

- Катя, син кая барасың?
- Мәктәпкә.
- Мәктәпкә нигә барасың?
- Анда бүген бәйрәм була.
- Нинди бәйрәм була?
- 8 нче Март бәйрәме була.
- Бәйрәмдә нишлисез?
- Бәйрәмдә әниләрне, әбиләрне котлыйбыз, концерт куябыз.
- Син бәйрәмдә нишлисең?
- Биим.

6. Укы һәм әйт: кем матуррак?

Кечкенә кыз әнисенә үзенең курчагын күрсәтә.

— Әнием, әйт әле: кемнең кызы матуррак? Синең кызыңмы, минекеме?

— Ә син ничек уйлайсың, кызым?

— Синең кызың матуррак, — дигән кыз.

матуррак — красивее

7. Матуррак, тизрэк, күңеллерэк дигән сүзләр белән жәмләләр төзе.

8. Диалогларны партадашың белән сөйләш.

1. — Катя, кая барасың?
— Мин адаштым.
— Адресны беләсеңме?
— Әйе. 165 нче йорт.
— Ул йорт кибет артында.
2. — Настя, нәрсә эшлисең?
— Мин китапны югалттым.
— Кайчан?
— Яңа гына.
— Менә бит. Телевизор артында.

138—140 нчы дәресләр

1. Бу сүзләрне дәрес укыдыңмы?

[элэк], [қа^орға], [бөтқа], [йа^орма], [жыйған], [тоз],
[уңған], [ба^орғайар], [пәшэргәйэр].

2. Бу ашамлыкларның исемнәрен искә төшер. Син аларны кибеттә ничек сорыйсың?

3. Исеңә төшер!

Если говоришь о событиях, которых сам не видел, то используй глагол в такой форме:

Ул кайт-кан. — Он вернулся (оказывается).

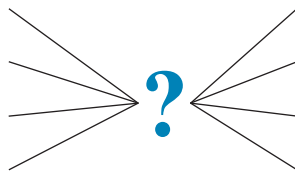
Ул әйт-кән. — Он сказал (оказывается).

Ул йокла-ган. — Он спал (оказывается).

Ул пешер-гән. — Он приготовил (оказывается).

4. Дәрес тәржемәне тап.

калдырып киткәннәр
алып киткәннәр
кайтып киткәннәр
ашап киткәннәр

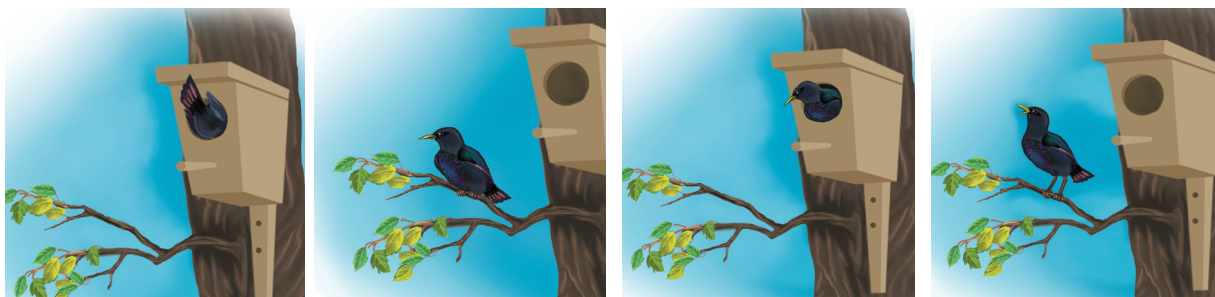

поели и ушли
оставили
ушли
унесли

5. Жәмләләрне укы. Астына сызылган (подчёркнутые) сүзләргә сораулар куй.

1. Балалар өйдән өйгә йөргәннәр.
2. Балалар су буена жыелганнар.

6. Рәсемнәргә кара һәм жәмләләр төзе.

7. Текстны укы. Сиңа бу бэйрәмнәр ошыймы? Син нинди бэйрәмнәр беләсең?

Карга боткасы

Яз көне бик матур бер бэйрәм була. Ул — Карга боткасы. Элек кешеләр язны каргалар алып килә дип уйлаганнар. Бэйрәм көнне балалар өйдән өйгә йөргәннәр, карга боткасы пешерергә ашамлыklar жыйганнар.

— Өйдәме түтэй?
Тизрәк бир күкәй.
Бирсәң безгә өч күкәй,
Тавыгың салыр йөз күкәй.
Май кирәк, ярма кирәк,
Карга туена бар да кирәк.
Шикәр кирәк, тоз кирәк,
Чыгар, түтэй, тизрәк.
Синең кебек уңган түтэй
Бу дөнъяда бик сирәк.

Аннан соң балалар су буена жыелганнар. Алар анда (там) ботка пешергәннәр, чэй кайнатканнар, жырлар жырлаганнар, төрле уеннар уйнаганнар, бергәләшеп ботка ашаганнар.

Аннан соң балалар ботканы каргаларга калдырып киткәннәр.

— Рәхмәт, кошкайлар, безгә яз алып килдегез, — дигәннәр алар.

Каргалар, балалар кайтып киткәч: «Кар! Кар! Әйбәт дуслар бар-бар!» — дип рәхмәт әйткәннәр.

карга боткасы — воронья каша

элек — раньше

уңган — трудолюбивая

дөнъяда — на свете

ярма — крупа

күкәй — яйцо

сирәк — редко

түтәй — тётушка

8. Карга боткасына балалар нәрсәләр жыйганнар? Нокталар урынына тиешле сүзләрне яз.

Балалар Карга боткасына жыйганнар.

9. Найди и выпиши из текста глаголы, выражающие действия, которые ты сам не видел.

10. Нокталар урынына тиешле хәрефләрне куй. Бирелгән сүзләр белән 4—5 жөмлө төзе.

К...к...й, м...й, ...рма, т...ры, ...н, шик...р, т...з, ж...р, у...н, б...тка, к...рга, р...хмәт, к...шк...й.

11. Сорауларга жавап бир.

1. Элек яз көнөндө нинди бэйрэмнөр булган?
2. Бэйрэм көннө балалар нишлөгөннөр?
3. Алар нинди такмак айткөннөр?
4. Су буенда балалар нишлөгөннөр?
5. Балалар ботканы нәрсөлөргө калдырып киткөннөр?
6. Каргалар нишлөгөннөр?

12. «Карга боткасы» бэйрәме турында сөйлөргө өйрөн. Бэйрәмне сәхнәләштерегез.

13. Как скажешь о том, что:

- тебә пригласили на праздник;
- ты идёшь на праздник;
- с тобой идёт твой друг;
- мама сварила кашу, вскипятила чай?

14. Спроси у друга:

- знает ли он о празднике «Воронья каша»;
- пригласили ли его на праздник;
- идёт ли он на праздник;
- с кем он идёт;
- что приготовили сегодня в столовой.

141—142 нче дәресләр

1. Сүзләрне дәрес укырга өйрән. Тәржемә ит.

[ǒnók], [kǎchkǎnǎ], [qǎyzqyq], [yǒqlaǧǎn], [pǎshǎrgǎn], [sa°vǎytsa°bǎ].

2. Исеңдә калдыр!

Парлы сүзләр — Парные слова

Бала-чага, ата-ана, савыт-саба — парлы сүзләр.

3. Жәмләләрне укы, парлы сүзләрне тап.

1. Урамда бала-чага тавышы ишетелә.
2. Без киём-салым кибетенә кердек.
3. Мин савыт-сабалар юдым.
4. Без көн-төн эшләдек.

4. Укы һәм әйт: икенче жәмләдә нәрсә үзгәргән?

1. Әбинең оныгы бар.
Әбинең оныгы булган.
2. Кызчык йоклады.
Кызчык йоклаган.
3. Кыз ипи пешерде.
Кыз ипи пешергән.

5. Диалогларны укы. Дустың белән сөйләш.

1. — Кызым, савыт-сабаны кем юды?

— Белмим, әни. Мин юмадым.

— Ә кем юган?

— Сеңлем юган, ахры (наверное).

2. — Улым, машинаны кем юды?

— Мин юмадым, әти.

— Ә кем юган?

— Абый юган, ахры.

6. Хикәяне укы.

Әбисе белән оныгы

Бер әбинең оныгы булган. Кечкенә кызчык йоклаган да йоклаган. Ә әбисе бөтен эшне үзе эшләгән. Ул ипи пешергән, өй жыештырган, савыт-саба юган, теккән.

Менә әбисе картайган. Ул мич башына менеп яткан. Хәзер әби йоклаган да йоклаган. Әбинең оныгы үскән. Ул ипи пешергән, өй жыештырган, савыт-саба юган, теккән.

Лев Толстойдан

онык — здесь: внучка

картайган — постарела

теkkән — шила

мич башына — на печку

үскән — выросла

7. Найди в рассказе предложения о том, что делали бабушка и её внучка.

8. Хикэядэн фигыльлэрне тап, аларны таблицага яз.

Настоящее время глагола	Прошедшее определённое время глагола	Прошедшее неопределённое время глагола
йоклый	йоклады	йоклаган
...
...
...

9. Жәмлэлэрне дәвам ит.

1. Башта кыз йоклаган, әби эшлэгән, чөнки

2. Аннан соң кыз эшлэгән, әби йоклаган, чөнки

... .

10. Как скажешь о том, что:

а) — ты убиралась дома;

— ты помыла посуду;

— ты шила;

б) — бабушка испекла хлеб;

— бабушка убиралась дома;

— бабушка спала?

11. 9 нчы күнегүне язмача эшлә.

143—144 нче дәресләр

1. Исеңдә калдыр!

**Бир эле! (Бирче!) — Дай, пожалуйста!
Миңа плеер бирегез эле! Миңа плеер
бирегезче! — Дайте мне, пожалуйста, плеер!**

2. Рәсемнәр һәм нокталар урынына сүzlәр куеп, дәфтәреңә яз.

Апа, биреп тор Әнием, миңа
алыйк Алсу, дәфтәреңне күрсәт Олег,
биреп тор Әнием, алыйк

3. Дустыңның үтенеченә (на просьбу) җавап бир.

Үрнәк: — Ипи ал эле.
— Хәзер алам.

- Гөлләргә су сипче!
-
- Ашарга эзерләргә булыш эле!
-
- Савыт-саба ю эле.
-

4. Бу сөйләшү сиңа ошыймы? Син аны ничек үзгәрттер идең?

- Миңа карандашыңны бир әле.
- Юк, бирмим, ул берәү генә.
- Алайса бетергечеңне бир.
- Юк, үземә кирәк.

5. Әйттик, син иптәшеңнән кызыклы китап сорыйсың. Диалог төзе. Дәфтәреңә яз.

6. Спроси у подруги:

- убиралась ли она сегодня дома;
- помыла ли она посуду;
- есть ли у неё бабушка, дедушка;
- помогает ли она бабушке, дедушке.

7. Жәмләләрне укы, диалог төзе. Дустың белән сөйләш.

1. Миңа теге (тот) плеерны күрсәтегез әле.
2. Бар, ә нинди плеер кирәк? 3. Әйе, ул ничә сум тора? 4. Ул кыйммәт түгел, 1000 сум. 5. Сездә плеер бармы? 6. Менә бу кечкенә кара плеернымы?

8. Жәмләләрне тәржемә ит.

1. Покажите мне, пожалуйста, эту книгу.
2. Дайте мне, пожалуйста, хлеб. 3. Скажите, пожалуйста, сколько стоит молоко. 4. Мама, купи мне, пожалуйста, компьютер. 5. Папа, купи мне, пожалуйста, велосипед. 6. Оля, помоги мне, пожалуйста.

9. 8 нче күнегүдәге жәмләләр белән диалог төзе. Партадашың белән сөйләш.

145—146 нчы дәресләр

1. Шигырьне сәнгатьле итеп укы. Кайсы малай тәрбиялерәк?

Рәхмәт

— Әхмәт, Әхмәт!
Тырысымны бирче рәтләп.
Әхмәт әйтә:
— Рәфгәткә әйт.
— Рәфгәт, Рәфгәт!
Тырысымны бирче рәтләп.
Рәфгәт әйтә:
— Рәхмәткә әйт.
— Рәхмәт, Рәхмәт!
Тырысымны бирче рәтләп.
Бирде Рәхмәт шундук рәтләп.
— Рәхмәт, Рәхмәт!

Мәхмүт Газизов

тырыс — корзина
шундук — тут же
бирче рәтләп — почини, пожалуыста

2. Дәрес укы.

[т̄ыры̄сы̄мны̄], [рәфгә́т], [әхмэ́т], [рәхмэ́т].

3. Сорауларга җавап бир.

1. **Рәхмәт** сүзе шигырьдә нинди мәгънәләр (значения) белдерә?
2. Рәфгәт белән Әхмәт нинди малайлар?
3. Кызга тырысны кем рәтләп бирә?
4. Рәхмәткә нинди бәя бирергә була?

4. Бирелгән фигыльләрне үрнәк буенча үзгәрт. Алар ярдәмендә үтенеч (просьбу) белдер, жөмлөләр төзе, дустыңа мөрәжәгать ит (обратись).

Үрнәк: әйт — әйтче, әйт әле, әйтегезче.
Костя, әйт әле, математикадан өй эше бармы?

күтәр — ...	бир — ...
яса — ...	бар — ...
ярдәм ит — ...	ал — ...
үтүклә — ...	булыш — ...

5. Рәсемнәргә карап, үтенеч белдергән жөмлөләр төзе.

Үрнәк: Айдар, китап бир әле.

6. Син бу әйтемне ничек аңлайсың?

Яхшы сүз жанга рәхәт.

7. Тәржемә итеп яз.

Дай велосипед. Дай, пожалуйста, велосипед. Надо купить велосипед. Какой у тебя красивый велосипед! Я взял велосипед. У меня есть велосипед.

147—148 нче дәресләр

1. Исеңдә калдыр!

Унбердән егермегә кадәр саннар кушма саннар була. Алар кушылып язылалар: **унбер, унике, ...** .

2. Саннарның язылышын истә калдыр. Алар белән жөмлөләр төзе.

Гади саннар	Кушма саннар
бер, ике, өч, дүрт, биш, алты, жиде, сигез, тугыз, ун, егерме, йөз, илле, мең	унбер, унике, унөч, ундүрт, унбиш, уналты, унжиде, унсигез, унтугыз

3. Нокталар урынына тиешле (нужные) саннарны куй.

1. Бер, ... , ... , дүрт, биш, ... , ... , сигез, ... , ун.

2. Унбер, ... , ... , ундүрт, ... , уналты, ... , унсигез, ... ,

4. Укы һәм әйт: кызлар ни өчен бер сүз дә әйтмиләр?

Дүрт кыз

Әниләре:

— Зур сумка сатып алам.

Дүрт кыз да әйтә:

— Дүрт кечкенә сумка!

Әниләре әйтә:

— Зур яулык сатып алам!

Дүрт кыз да әйтә:

— Дүрт кечкенә яулык!

Әниләре әйтә:

— Щётка сатып алам, идән себерергә.

Кызлар бер сүз дә әйтмиләр...

Валентина Осеевадан

5. Сорауларга җавап бир.

1. Кызлар әниләреннән нәрсәләр сорыйлар?

2. Кызлар әдәпле сөйләшәләрме?

3. Ничек уйлыйсың, кызлар эш яраталармы?

6. Хикәяне сәхнәләштерегез. Уйнаучыларга бәя бирегез.

7. Син бу раслаулар белән килешәсеңме? Үз фикереңне белдер.

1. Кызлар эш яраталар.

2. Кызлар эш яратмыйлар.

3. Кызлар эшчән.

4. Кызлар ялкау.

5. Кызлар әниләренә ярдәм итәләр.
6. Кызлар әниләренә булышмыйлар.

8. Кызларга нинди бәя бирергә була? Сайлап ал.

Эшчән, тырыш, ялкау, шаян, әдәпле, эш яратмыйлар, тәрбиясез (невоспитанная), тыйнак (скромная).

9. Фикерне дәвам ит. Дәфтәреңә яз.

Миңа дүрт кыз да ошамый, чөнки

Кызлар эшчән түгел, чөнки

10. Әгәр сиңа сумка кирәк булса, ничек сорар идең? Үзеңә ошаган жөмләне сайлап ал.

1. Әни, миңа сумка ал!
2. Әни, миңа сумка ал әле.
3. Әни, миңа сумка кирәк, алыяк әле.
4. Әни, миңа сумка алчы.

11. Бергәләп көлик.

Әтисе, эштән кайткач, улыннан сорый:

— Сәлим, бүген әниеңә булыштыңмы?

— Юк. Сеңлем Мәрьямгә булыштым.

— Ничек?

— Икәү бер банка варенье ашап бетердек.

12. Син дүрт кыз турындагы хикәяне ничек үзгәрттер идең? Язып кара.

 149—150 нче дәресләр

Проверь себя!

1. Рәсемнәр урынына — сүзләр, нокталар урынына кушымчалар куй. Бу кайсы ел фасыллары?

1. Жирдә күп. Елга өстендә ... ята.
 су астында йоклыйлар.

2. Менә бөтен жиргә жылы, якты елмайды.
Көнъяктан кайттылар. су өстенә чыктылар. Табигать уянды.

2. Яз аенда нинди бәйрәмнәр була? Берсе турында сөйлә.

3. Укытучыңны, дустаныңны, әниңне, әбиңне 8 нче Март бәйрәме белән ничек котлайсың?

4. Әйттик, бүген мәктәптә Әниләр бәйрәме, ди. Син әниләр турында нинди шигырьләр беләсең? Берсен сөйлә.

5. Нокталар урынына тиешле хәрефләр куеп, сүзләр белән жөмлөләр төзе.

Р...хм...т, З...йн...п, ш...г...рь, й...м...рк...,
...чп...чмак, б...тка, са...ыт-с...ба.

6. Допустим, ты забыл дома ручку (тетрадь, линейку). Как ты попросишь их у друга?

7. Восстанови диалог. Поговори с соседом по парте.

1. — Әни, миңа сумка ал әле.
—
— Әни, миңа зур сумка кирәкми.
— ... ?
— Әйе, кечкенә сумка кирәк.

2. — ... ?
— Әйе, Оля эш ярата.
— ... ?
— Әйе, Марат та эш ярата.
— ... ?
— Алар әтигә, әнигә булышалар.

3. — ... ?
— Юк, мин кибеткә бармыйм.
— Кая барасың?
—

8. Что должен сказать Наиль, чтобы попросить Эльвиру:

- сходить в магазин;
- полить цветы;
- помыть полы?

МИНЕМ ТУГАН ИЛЕМ

151—153 нче дәресләр

1. Сүзләрнең тәржемәләрен исеңә төшер. Дәфтәреңә яз.

туган як	Ватан	милләт
туган ил	дәүләт	тел

2. Шигырьне укы, ятла. Туган ил нәрсә ул?

Туган ил

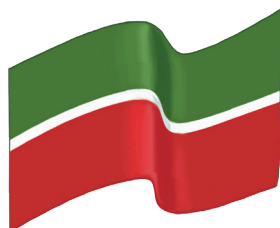
Туган ил ул — алтын арышлар,
Туган ил ул — зифа камышлар.
Туган ил ул — иркен болыннар,
Болыннарда нәни колыннар.
Туган ил ул — зәңгәр диңгезләр,
Туган туфрак, үскән нигезләр.
Туган илдә — барыбыз бертуган,
Бик кадерле безгә ул шуңа.
Туган ил ул була бер генә,
Туган илнең кадерен бел генә.

Зәкия Туфайлова

3. Текстны укы. Россия һәм Татарстан дәүләт символлары турында сөйләргә өйрән.

Татарстан Республикасы Россия дәүләтендә урнашкан. Россиянең дә, Татарстанның да үз дәүләт символлары бар. Россиянең Дәүләт флагы ак, зәңгәр, кызыл өлешләрдән тора. Дәүләт гербында ике башлы

бөркет сурәтләнгән. Татарстан гербында ак барс сурәтләнгән. Дәүләт флагында яшел, ак, кызыл төсләр бар.

4. Бу раслаулар белән килешәсеңме?

- Россиянең дәүләт символлары юк.
- Россиянең дәүләт символлары бар.
- Россиянең Дәүләт флагы ак, зәңгәр, кызыл өлешләрдән тора.
- Россиянең Дәүләт гербында ике башлы бөркет сурәтләнгән.
- Татарстанның Дәүләт гербында канатлы юлбарыс сурәтләнгән.
- Татарстанның Дәүләт флагы зәңгәр, яшел, ак төстәге өлешләрдән тора.

5. Шәһәр исемнәрен татарча әйт.

Казань

Зеленодольск

Чистополь

Альметьевск

Елабуга

Мензелинск

Заинск

Нижнекамск

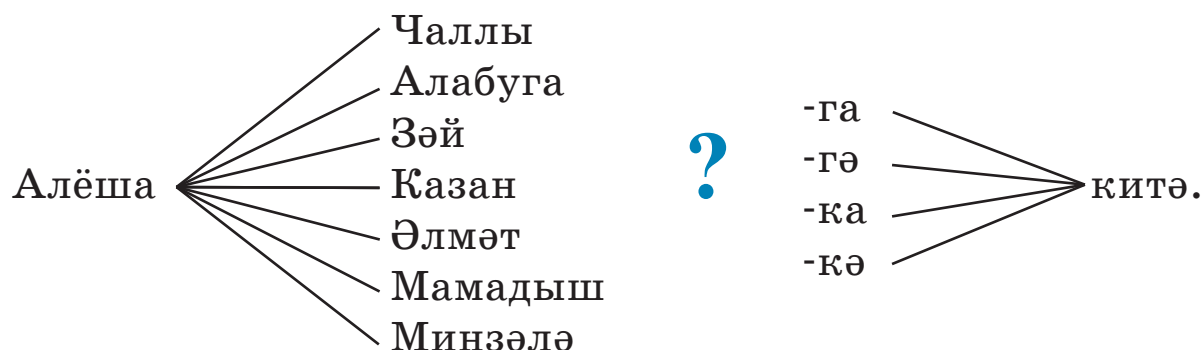
Буинск

Набережные Челны

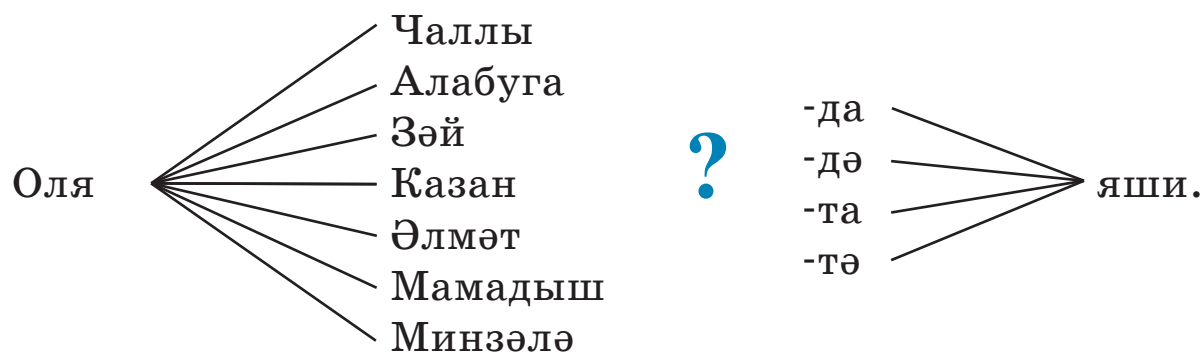
6. 3 нче күнегү текстүның эчтәлеге буенча бер-берегезгә сораулар бирегез.

7. Кушымчаларны дәрәс яз, схеманы куллан.

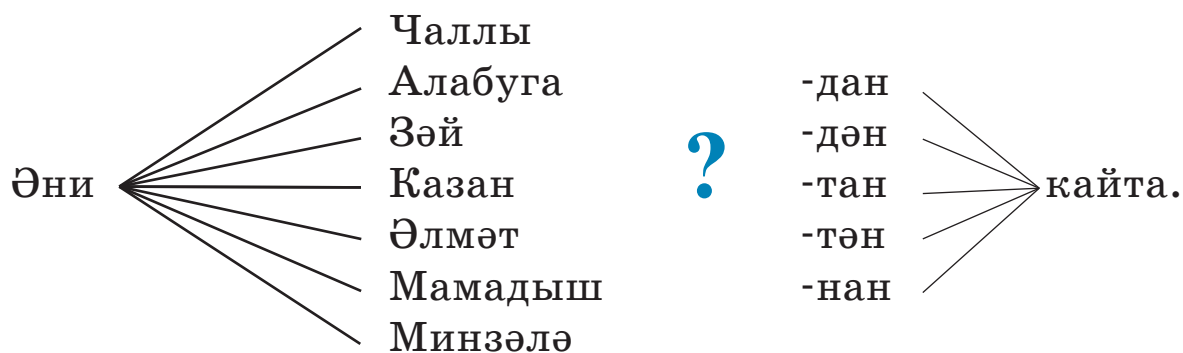
Кая?

Кайда?

Кайдан?

8. Елгаларның татарча исемнәрен әйт. Жөмлөләр төзе.

Волга — ... ,
Белая — ... ,
Ик — ... ,
Вятка —

9. 5 нче күнегүдәге шәһәр исемнәре белән жөмлөләр төзе.

Ү р н ә к : Мин Казанга барам.
Мин Казанда яшим.
Мин Казаннан кайтам.

10. Ноқталар урынына тиешле сүзләрне куй, текстны укы.

Татарстанда ... шәһәрләр, ... авыллар бик
Татарстан — ... һәм ... республика. Татарстанда татарлар, руслар, чувашлар, марилар, удмуртлар, башкортлар, азәрбайҗаннар, мордвалар, белоруслар, украиннар һәм башка ... яши. Бу милләтләр ... һәм тату яшиләр.

Татарстанда дәүләт ... : ... теле һәм ... теле.

154—156 нчы дәресләр

1. Бу сүзләрне онытма! Алар сиңа текстны аңларга ярдәм итәр.

башкала — столица
мәчет — мечеть
манара — башня (минарет)

2. Тәржемәне истә калдыр.

Казанский Кремль — Казан Кремле
Башня Сююмбике — Сөембикә манарасы
Мечеть Кул Шариф — Кол Шәриф мәчете

3. 2 нче күнегүдә бирелгән сүзтезмәләр белән жөмләр уйла.

4. Бу сүзләрне дәрес укыйсыңмы?

[ба°шқалá], [шәһёр], [қол шәріф], [сөйөмбикé],
[ма°нарá], [ха°лық], [бизәнү әйбәрләрé].

5. Текстны укы, эчтәлеген сөйлә. Кайсы сүзләрне **анда** сүзе белән алмаштырырга мөмкин?

Мин Казанда еш булам. Казанда театрлар, музейлар, спорт корылмалары бик күп. 2013 нче елда Казанда жәйге Универсиада булды.

спорт корылмалары — спортивные сооружения

6. Текстны укы. Аңа нинди исем бирер идең?

Күптән түгел без Казанга экскурсиягә бардык. Казан — бик матур шәһәр. Без метрода йөрдек. Безгә Казан Кремле бик ошады. Анда Кол Шәриф мәчете, Сөембикә манарасы бар. Сөембикә манарасы жиде катлы. Манара очында алтын ай бар.

Татарстанның Милли музейе Кремль янында урнашкан. Без музейда булдык. Безгә музей ошады.

7. Нокталар урынына тиешле кушымчалар куй, күчереп яз.

1. Без Казан Кремле яны... булдык.
Без Казан Кремле яны... килдек.
Без Казан Кремле яны... киттек.
2. Без Сөембикә манарасы... булдык.
Без Сөембикә манарасы... мендек.
Без Сөембикә манарасы... төштөк.

8. Жөмлөләрне текст эчтәлегә тәртибендә урнаштыр.

Казан — бик матур шәһәр. Күптән түгел без Казанга экскурсиягә бардык.

Кремльдә Кол Шәриф мәчете, Сөембикә манарасы бар. Сөембикә манарасының очында алтын ай бар.

9. Диалогны сәхнәләштерегез.

- Марат, син жәй көне кая бардың?
- Казанга бардым.
- Кол Шәриф мәчетен күрдеңме?
- Әйе, без Кол Шәриф мәчетен күрдек.
- Ул кая урнашкан?
- Ул Кремльдә урнашкан.

10. Шигырьне укы. Туган тел ни өчен кадерле?

Туган тел

И туган тел, и матур тел, әткәм-әнкәмнең теле!
Дөнъяда күп нәрсә белдем син туган тел аркылы.

Габдулла Тукай

157—158 нче дәресләр

1. Бу сүзләрне онытма! Алар сиңа текстны аңларга ярдәм итәр.

башка — бүтән
очрашабыз — встречаемся
ерак — далеко
ерак түгел — недалеко
якын — близко
якын түгел — неблизко

2. Үрнәк буенча тәржемә ит.

Үрнәк: Казан Әлмәттән ерак.— Казань далеко от Альметьевска.

Зәй Әлмәттән ерак түгел. — Заинск недалеко от Альметьевска.

Арча Казанга якын. — Арск близко к Казани.

Мәскәү Казаннан ерак. —

Ярославль Костромадан ерак түгел. —

Зәй Чаллыга якын. —

3. Бу сүзләргә дәрәҗә укладыңмы?

Шәһәр [шәһәр], Баулы [баулы], Бөгелмә [бөгелмә], Әгерҗе [әгерҗе], ерак [йырак], якын [йақын], еш [йыш].

4. Текстны укы.

Татарстан шәһәрләре

Татарстанның башкаласы — Казан. Яр Чаллы, Әлмәт, Бөгелмә, Чистай, Алабуга, Түбән Кама — Татарстанның зур шәһәрләре.

Мин — Бөгелмәдә, ә дустым Лена Әлмәттә яши. Без еш очрашабыз, чөнки Бөгелмә Әлмәттән ерак түгел. Без быел икәү жәй көне Казанга барабыз.

5. Бу шәһәрләр турында син нәрсәләр беләсең? Нокталар урынына тиешле сүзләр куй.

1. Әлмәт — ... шәһәр. Ул Казаннан Анда ... яши.

2. Зәй — ... шәһәр. Ул Казаннан Анда ... яши.

3. Алабуга — ... шәһәр. Ул Казаннан Анда ... яши.

6. Таблицаны тутыр. Исемнәр белән җөмлөләр төзе.

Шәһәр исемнәре	Кая?	Кайда?	Кайдан?
Әлмәт	Әлмәткә	Әлмәттә	Әлмәттән
...

7. Диалогларны укы. Иптәшең белән сөйләш.

- Азат, син җәй көне кая барасың?
— Казанга.
— Кем белән?
— Әни белән. Ә син кая барасың?
— Чистайга.
— Чистайда кемнәр яши?
— Минем әбием, бабам Чистайда яшиләр.
- Петя, әйт әле: Алабуга зур шәһәрме?
— Әйе, зур шәһәр. Алабугада университет бар.
— Алабуга Казаннан еракмы?
— Ерак.

8. Нокталар урынына тиешле хәрефләрне куй.

Мин Казан шәһ...р...ндә ...шим. Ә дуслым Азат
Әлм...т шәһәр...ндә ...ши. Аның әтисе — нефтьч... .
Азат җәй к...н... Каз...нга килә. Мин аны к...тәм.

9. «Татарстан Республикасы» дигән темага кечкенә хикәя төзе, сөйләргә өйрән.

 159—160 нчы дәрәсләр

Проверь себя!

1. Нокталар урынына тиешле хәрефләрне яз.

Аг...йд...л, Н...кр...т, д...үл...т, шә...әр, таб...г...ть,
тар...х, сәнг...ть, әдәби...т, әд...п, шаг...йрь,
ш...гырь.

2. Как спросишь у друга о том:

- каких татарских и русских поэтов, писателей он знает;
- какие реки есть в Татарстане;
- какие исторические места есть в Татарстане?

3. Позови друга посетить музей. Убеди его в том, что там очень интересно.

8. Таблицаны тутыр.

Татар язучылары, шагыйрьләре	Татар жырчылары	Татар рәссамнары
...

9. Как бы ты спросил, чтобы получить такие ответы?

- ... ?
- Без Татарстанда яшибез.
- ... ?
- Татарстанда татарлар, руслар, башкортлар һәм башка милләтләр яши.
- ... ?
- Алар дус һәм тату яшиләр.
- ... ?
- Без ике дәүләт телен дә өйрәнәбез.

ЧЭЧӘКЛЕ ЖӘЙ, ЯМЬЛЕ ЖӘЙ

161—162 нче дәресләр

1. Шигырьне укы. Салават күперендә нинди төсләр бар?

Жәйге болында

Кызыл, сары, зәңгәр, күк...

Бик күп төрле чәчәкләр

Сабантуйга жыелган.

Яңгыр үтте, жыл тынды,

Күр салават күперен —

Бар да шуннан коелган:

Кызыл, сары, зәңгәр, күк...

Шәүкәт Галиев

тынды — здесь: утих

салават күпере — радуга

коелган — осыпались

2. Шигырьдә жәй ничек сурәтләнә? Шигырьдән жәй билгеләрен тап, аларны дәфтәреңә яз.

3. Шигырьне укы һәм әйт: жәй ни өчен күңелле, рәхәт?

4. Бирелгән сүзләр белән жәмләләр төзе.

алан	ис	яңгыр	салават	күпере
басу	төс	җил	кояш	

5. «Жәйге табигать» темасына хикәя төзе. Бирелгән сүзтезмәләрдән файдалан.

Кояш кыздыра, кошлар сайрый, җиләкләр пешә, көннәр озын, төннәр кыска, су бие, оста балыкчы.

6. Восстанови диалоги и поговори с соседом по парте.

1. — ... ?

— Әйе, мин жәйне бик яратам.

— Ә ни өчен?

—

2. — Дима, синең салават күперен күргәнең бармы?

—

— Салават күперендә нинди төсләр бар?

—

7. Спроси у друга:

— нравится ли ему лето;

— куда он поедет летом;

- идёт ли он в лес;
- собирает ли он ягоды.

8. 5 нче күнегүне язмача эшлэ. Сөйлэргэ өйрэн.

163—164 нче дәресләр

1. Шигырьне укы. Урман ничек сөйләшә?

Урман сөйләшә

Тыңлап торыгыз әнә:
Урман сөйләшә.
Үзең эндәшсәң аңа,
Ул да эндәшә.

«Син урманмы?» — дисәң,
«Урман... урман!» — ди.
«Жиләк уңганмы?» — дисәң,
«Уңган... уңган!» — ди.

Газиз Нәбиуллин

уңган — здесь: уродилась (ягода)

2. Шигырьдән урманның сөйләшүе турындагы жөмләрне табып укы.

3. Әйттик, иптәшеңне урманга чакыргансың. Сез урманга кайчан бару, нәрсә алу турында сөйләшәсез. Диалог төзе.

4. Иң яхшы шигырь укучыга конкурс! Урман турындагы шигырьләрне укы. Укучыга бәя бирергә онытма. Бирелгән сүzlәрне куллан.

Сүzlәрне дәрес әйтә.
Авазларны дәрес әйтә.
Сәнгатьле укый.

Сүzlәрне дәрес әйтми.
Авазларны дәрес әйтми.
Сәнгатьле укымый.

5. «Жәйге урман» дигән темага хикәя төзе.

6. Ошаса, шигырьне ятла.

165—166 нчы дәресләр

1. Шигырьне укы.

Жиләктә

Жиләклектә

Жиләк күп.

Жиләклектә

Чиләк күп.

Һәр малайда

Бер чиләк!

Каян жыярга

Кирәк

Моның кадәрле

Жиләк?

Барыбер булмас

Тутырып,

Ашыйм гына

Утырып.

Рафис Корбан

жиләклек — ягодник

моның кадәрле — столько

барыбер — всё равно

булмас тутырып — не наполнить

2. Сорауларга жавап бир.

1. Жиләклектә нигә чиләк күп?
2. Уйла һәм әйт: жиләклектә ничә чиләк бар?
3. Малай нигә жиләк жыймый?

3. Жәмләләрне дәвам ит.

1. Малай жиләк жыймый, чөнки
2. Малай жиләк жыймый, шуңа күрә

4. Диалогларны укы. Иптәшең белән сөйләш.

1. — Костя, әйдә урманга барабыз.
— Ә нинди урманга?
— Күл янына. Анда бик матур урман бар.
— Еракмы?
— Юк, ерак түгел. Ярты километр.
— Мин риза. Сәгать ничәдә барабыз соң?
— Иртән сәгать жидедә.

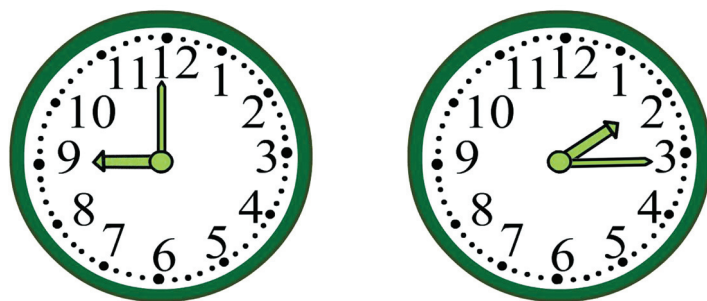
2. — Лена, син бүген жиләккә барасыңмы?
— Юк, бүген бармыйм.
— Нигә?
— Бакчада эшем күп: чүп утым, су сибәм.
— Әйдә икәү эшлибез. Эш тизрәк бетәр.
— Рәхмәт, дустым. Аннан соң урманга ба-

рырбыз.

5. Табышмакның жавабын тап.

Башы бер, күзе унике.

6. Рәсемнәргә кара һәм әйт: син сәгать ничәдә урманга барасың һәм ничәдә кайтасың?

7. Син бу жыләк-жимешләрне яратасыңмы? Алар кайда үсә?

Карлыган, балан, гөлжимеш, кура жыләге, чия, жир жыләге, каен жыләге, миләш.

8. Бергәләп көлик.

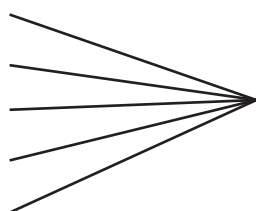
Кечкенә Валяга әнисе әбисенә булышырга куша.

Үзе кайткач сорый:

- Әбиеңә булыштыңмы?
- Булыштым. Ул суган турады. Мин еладым.

9. Жыләк-жимешләр нинди?

карлыган
чия
миләш
кура жыләге
балан

?

ачы
баллы
татлы
тәмле

10. Диалогларга төшеп калган репликаларны яз.

1. — ... ?

— Юк, мин миләш яратмыйм.

— ... ?

— Чөнки ул ачы.

— ... ?

— Әйе, кура жыләге татлы, шуңа күрә аны яратам.

2. — ... ?

— Чия, карлыган, кура жыләге үсә.

— ... ?

— Әлбәттә, булышам. Су сибәм. Чүп утыйм.

— Ә син?

—

11. Син татар халык ашлары исемнәрен онытмадыңмы? Рәсемнәргә кара, исемнәрен әйт. Син нәрсә яратасың?

167—168 нче дәресләр

1. Диалогны дәвам ит.

- Алсу, син жәй көне кая барасың?
- Авылга китәм.
-

2. 1 нче күнегүдәге диалогка охшаш диалог төзе. Иптәшең белән сөйләшергә өйрән.

3. Пригласи друга к себе в гости. Скажи, где ты живёшь, в каком месяце лета ты будешь дома.

4. Спроси у друга:

- где он будет летом отдыхать;
- с кем он поедет;
- есть ли у него друзья в городе, в деревне;
- есть ли около них река, озеро;
- купается ли, загорает ли он летом.

5. Допустим, ты пишешь письмо другу. В письме ты сообщаешь о своих планах на лето. Как ты об этом напишешь?

6. Сүزلәрне дәрес укырга өйрән, тәржемәсен тап. Алар сиңа бик матур бер әкиятне аңларга ярдәм итәр.

[утын], [быйтыр], [быйыл], [ағачны], [йа°рыйқ], [ба°лта], [йа°рыла], [йа°рық], [қыстыра], [қа°чқан], [қысты], [та°бар идэк].

7. Бу жөмлөләр кайсы рәсемнәргә туры килә?

1. Бу — балта.
2. Ярыксыз бүрәнә.
3. Бүрәнәнең ярыгы бар.
4. Шүрәле бармагы.
5. Шүрәленең бармагы ярыкка кысылган.

8. Татар халык әкиятен укы.

Шүрәле

Бер егет урманда утын кисә, ди. Аның янына бер Шүрәле килгән. Шүрәле егеткә:

— Син кем? Исемең ничек? — дигән.

Егет:

— Минем исемем Былтыр, — дигән.

Шүрәле егеткә:

— Әйдә кети-кети уйныйк әле, — дигән.

— Әйдә башта бу агачны ярыйк, аннан соң уйнарыбыз, — дигән егет.

Егет балта белән бүрәнәгә чапкан, агач азрак ярылган. Шуннан соң егет Шүрәлегә әйткән:

— Мин хәзер агачтан балтамны алам, ә син бармагыңны ярыкка кыстырып торырсың, — дигән.

Шүрәле тагын риза булган. Ул бармагын ярыкка куйган, ә егет балтасын алган да качкан.

Шүрәле кычкыра башлаган:

— Бармагымны Былтыр кысты, Былтыр кысты! Аның янына бүтән шүрәлеләр жыелган.

— Бармагыңны кем кысты? — дип сорыйлар икән.

— Былтыр кысты, — дип әйтә, ди.

Аңа әйткәннәр:

— Быел кысса, табар идек тә, былтыр кысқан бит. Былтырдан бирле ник кычкырмадың соң?

Шүрәле кысылган бармагы белән һаман да урманда йөри икән, ди.

9. Әкиятне сәхнәләштерегез.

169—170 нче дәресләр

Проверь себя!

1. Жәй билгеләрен исеңә төшер. Жөмлөләрне тулыландыр.

1. Жәй көне ... яңгыр ява, ... күпере чыга, ... балкый.

2. Жәен көннәр ... , төннәр ... була.

3. Урманнарны, аланнарны ... , ... , ... чәчәкләр бизи.

2. Син жәйне сагынып көтәсең. Жәйнең бер көнен ничек үткәер идең? Кечкенә хикәя төзе.

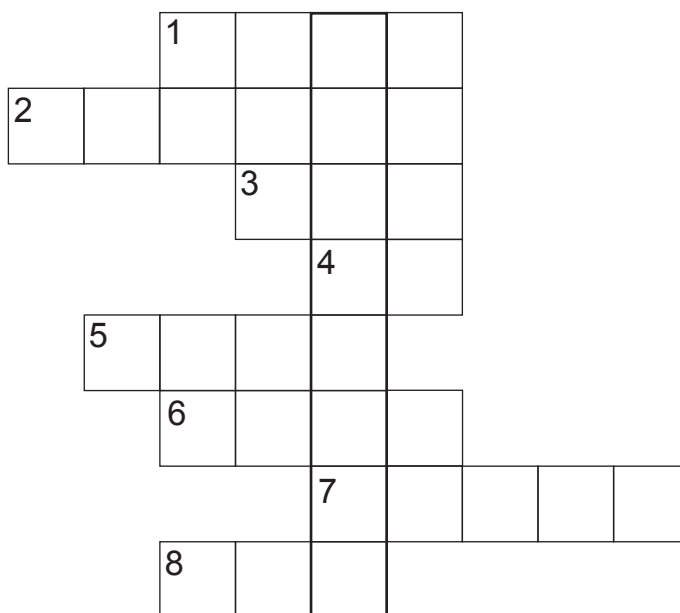
3. Как скажешь о том, что ты летом:

- загораешь, купаешься;
- ходишь в лес, собираешь ягоды, грибы;
- едешь с родителями на дачу;
- помогаешь родителям на даче?

4. Кроссвордны чишсәң, милли бәйрәмне искә төшерсәң.

1. «Кыр» сүзенең синонимы.
2. «Жиләктә» шигырен кем язган?
3. «Дәү әни» сүзенең синонимы.
4. Кыргыз хайван исеме. Ул бал ярата.
5. Анда жыләк үсә.
6. Биштән соң килгән сан.
7. Газиз Нәбиуллин шигырендә нәрсә сөйләшә?
8. Балалар кайсы ел фасылын бик яраталар?

Сүзлек

А

абый – старший брат, дядя	акча – деньги
аваз – звук	акыллы – умный
авыз – рот	ала – берёт
авыл – деревня	алан – поляна
авыр – тяжело, тяжёлый; трудно, трудный	алар – они
авырта – болит	аларга – им
авырый – болеет	аларны – их
ага – течёт	аларныц – у них
агач – дерево	алдында – впереди
агулы – ядовитый	алма – яблоко
аз – мало	алмагач – яблоня
азык – пища, корм	алтау – шестеро
ай – месяц	алтын – золото; золотой
ак – белый	алырга – вычитать
акбур – мел	алъяпкыч – фартук
акрын – медленно; медленный	ана – мать
акула – акула	анда – там
	аннан соң – потом
	аны – его, её
	аныц – его, её; у него, у неё

аңа́ – ему, ей;
 к нему, к ней
апа́ – старшая сестра,
 тётя
аркылы́ – через
артта́ – позади, сзади
арысла́н – лев
ас – низ
ат – лошадь
ата́ – отец
атна́ – неделя
ача́ – открывает
аш – суп
а́ша – ешь, кушай
аша́ – через
ашамлы́к – продукт
ашата́ – кормит
а́ш-су – кушанье
ашханэ́ – столовая
ашы́й – ест, кушает
аю́ – медведь
ая́з – безоблачный
ая́к – нога

Ә

әбәклé уйный́ – играет
 в догонялки
әби́ – бабушка
әдәплé – вежливый
әзерли́ – готовит
әйбэ́т – хорошо; хороший
әйбэ́р – вещь
әйе́ – да
әйтэ́ – говорит
әкият́ – сказка
әкрéн – медленно;
 медленный
э́ле – только, ещё
эле – -ка (скажи-ка)
э́нэ – вот
эни́ – мама
эре́м – полынь
этэ́ч – петух
эти́ – папа
эфлисýн – апельсин

Б

бабай – дедушка

базар – рынок

бай – богач; богатый

бака – лягушка

бакча – сад

бакчачы – садовник

бал – мёд

бала – ребёнок

бала́н – калина

баллы – сладкий

балта – топор

балык – рыба

балыкчы – рыбак

бар I – есть

бар II – иди

бара – идёт

бармак – палец

барыбер – всё равно

баса – встаёт

басма – мостик

батыр – герой, богатырь

бау – верёвка

башкала – столица

башлана – начинается

башта – сначала, сперва

баби – младенец

бабкэ – гусёнок; утёнок

байрэм – праздник

балэкэй – маленький

балэш – бэлиш

барэңгэ – картофель

бахэт – счастье

бая – цена

без – мы

безгэ – нам, к нам

безне – нас

безнең – наш

белэн – с

белэм – знание

бер – один

бераз – немного

бервакыт – однажды

бергэ – вместе,
совместно

беренчэ – первый

бёркайчан – никогда	биялэй – варезка,
бёркем – никто	варезки
бёрнинди – никакой	боз – лёд
берсэ – один из них	бозáу – телёнок
бетэ – заканчивается, завершается	бозлавык – гололедица
бетергэч – стёрка	болы́н – луг
беттэ – закончилось, завершилось	болы́т – туча
биэк – высоко; высокий	болытлы́ – облачно
бий – пляшет, танцует	борча́к – горох
бик – очень, весьма	борчылú – беспокойство
билгэ I – отметка	боры́н – нос
билгэ II – признак предмета	боры́ч – перец
бирэ – даёт	ботка́ – каша
бирэм – задание	бөөк – великий
бит I – лицо	бөжэ́к – насекомое
бит II – страница	бөрэ – почка
биш – пять	бөтэн – весь, целый
бишэу – пятеро	бу – это
бишенчэ – пятый	буенча́ – по
«биш»лэ – пятёрка	була́ – бывает
	булыша́ – помогает
	бура́н – буран, вьюга
	бүгэн – сегодня

бүлэк – подарок
бүлэк итэ – дарит
бүлергэ – делить
бүлмэ – комната
бүрэ – волк
бүрэк – шапка
бүтэн – другой

В

вак – мелкий
вакыт – время
ватá – разбивает
Ватán – Родина
ватык – разбитый
ватылгán – разбито

Г

гаép – вина
гаилэ – семья
гафú ит(егез) – извини(те)
гомёр – жизнь
гөбэдиá – губадия

гөл – комнатный цветок
гөлжимéш – шиповник
гөмбэ – гриб

Д

да (дэ) – тоже
дарú – лекарство
даруханэ – аптека
дэрэс – урок
дэреслэк – учебник
дэфтэр – тетрадь
дельфин – дельфин
ди – говорит
дөгé – рис
дөрэс – правильно
дуңгыз – свинья
дус – друг
дуслык – дружба
дүрт – четыре
дүртэү – четверо
«дүрт»лэ – четвёрка
дүшэмбе – понедельник

Е

егермэ – двадцать
егыла – падает
ел – год
елан – змея
елга – река
елмая – улыбается
ел фасылы – время года
елый – плачет
ерак – далеко
еш – часто

Ж

жавап – ответ
жавап бирэ – отвечает
жанвар – зверь
жээн, жэй көне – летом
жэй – лето
жэнлэк – зверь
жиде – семь
жил – ветер
жилэк – ягода

жилкэ – плечо
жимеш – плод
жимлэк – кормушка
для птиц
жиңэл – легко; лёгкий
жир – земля
житэ I – наступает
житэ II – хватает
житмеш – семьдесят
жомга – пятница
жөмлэ – предложение
жыештыра – убирает,
прибирает
жылы – тепло; тёплый
жылыта – греет
жыр – песня
жырлый – поёт
жыя – собирает

З

заманча – современный
зарарлы – вредный

зэңгэр – синий, голубой

зинһар – пожалуйста

зур – большой

зурлар – взрослые

И

игътибар – внимание

Идэл – Волга

ижэк – слог

икэн – оказывается

икэү – вдвоём

икé – два

«ике»лэ – двойка

ил – страна

иллэ – пятьдесят

инэш – ручей

иң – самый

ипи – хлеб

иптэш – товарищ

иртэ – утро

иртэгэ – завтра

иртэн – утром

иртэнгэ аш – завтрак

иртэрэк – пораньше

ис – запах

исэ – дует

исэнме(сез) –

здравствуй(те)

йскиткеч –

изумительный

истэлэк – воспоминание

ит – мясо

итэк – юбка

итэк – сапоги, сапог

ишэк – дверь

Й

йоклыи – спит

йокы – сон

йокыдан тора – встаёт

йомран – суслик

йомшак – мягко;

мягкий

йомырка – яйцо

йон – шерсть
йорт – дом
йөгерэ – бежит, бегаёт
йөз – сто
йөзэ – пливёт, плаваёт
йөзэм – изюм
йөрэк – сердце

К

кабак – тыква
кабатлы – повторяет
кавын – дыня
кадерле – дорогой
кадр – до
каз – гусь
казы – копает
кайбер – некоторый
кайда? – где?
каймак – сметана
кайнар – горячий
кайсысы? – который?
кайта – возвращается

кайчан? – когда?
кайчы – ножницы
канат – крыло
каплай – покрывает,
закрывает
капчык – мешок
кар – снег
кара – чёрный
карабодай – гречка
карбыз – арбуз
кара карга – грач
карлыган – смородина
карлыгач – ласточка
карт – старый; старик
карчык – старуха
каршылай – встречает
каршында – перед
карай – смотрит;
ухаживает
кат – этаж
катык – катык
кача – прячется
кашык – ложка

ка́я? – куда?	керпé – ёж
ка́ян? – откуда?	кесáл – кисель
котлы́й – поздравляет	кечкенé – маленький
кош – птица	кешé – человек
коя́ш – солнце	кибéт – магазин
кояшлы́ – солнечный	киенé – одевается
ка́бестé – капуста	киéп кары́й – примеряет
каéф – настроение	килá – приходит, идёт (сюда)
ка́жé – коза	килешá – идёт, подходит (об одежде)
ка́рзы́н – корзина	ки́нэ́т – вдруг
ка́шэкé – клюшка	киң – широкий
кебéк – как	киңáш – совет
кем? – кто?	кирáк – нужно, надо
ке́мгэ? – кому?	кисá – режет
ке́мдер – кто-то	кита́п – книга
ке́мне? – кого?	китá – уходит
ке́мнеке? – чей?	кич – вечер
ке́мнең? – кого? чей?	кичá – вчера
кер I – бельё	кич белэн – вечером
кер II – заходи, входи	кичкé аш – ужин
керá – заходит, входит	кишéр – морковь
керергá мөмкинме? – можно войти?	

ки́я – надевает
коела́ – осыпается
коена́ – купается
койры́к – хвост
кола́к – ухо
колы́н – жеребёнок
корт – червь
котла́у – поздравление
көз – осень
көймэ́ – лодка
көла́ – смеётся
көн – день
көндәләк – дневник
көндэ́з – днём
көндезгэ́ аш – обед
көра́к – лопата
көрәшэ́ – борется
көтэ́ – ждёт
көчлэ́ – сильный
куэ́ – густо; густой
кул – рука
кульяулы́к – носовой
платок

курка́ – боится
курка́к – трусливый
кушарга́ – прибавить
куя́ – ставит, кладёт
куя́н – заяц
күбәләк – бабочка
күгәрчән – голубь
күз – глаз
күзлэк – очки
күл – озеро
күлмэк – платье,
рубашка
күмёр – уголь
күнегу́ – упражнение
күңеллэ́ – весело;
весёлый
күп – много
күпме? – сколько?
күрше́ – сосед
кыз – девочка
кыздыра́ – печёт (солнце)
кызы́к – интересно;
интересный

кызы́л – красный
кыйба́т – дорого; дорогой
кыңгыра́у – звонок
кыр – поле
кыры́к – сорок
кыска́ – короткий
кычытка́н – крапива
кыш – зима
кыш көне,
кышы́н – зимой
кыя́р – огурец

Л

лалэ́ – тюльпан
ла́кин – но, однако

М

май – масло
макты́й – хвалит
мату́р – красиво;
красивый

мака́ль – пословица
макта́п – школа
ма́трүшкэ́ – душица
ме́нэ – вот
менэ́ – поднимается
мең – тысяча
милэ́ш – рябина
милла́т – нация
милли́ – национальный
мин – я
минэ́ – меня
минекэ́ – мой
минэм – мой, у меня
мица́ – мне
мич – печь
монда́ – здесь
момки́н – можно
муэ́н – шея

өстé – поверхность
өстендэ́ – на поверхности
өтёр – запятая
өч – три
өчэ́ү – втроём
өчён – для
өченчэ́ – третий
«өч»лэ́ – тройка
өчпочма́к – треугольник

П

пәнжешэмбе – четверг
пэрэмэ́ч – перемяч
песі́ – кошка
песнэ́к – синица
печэ́н – сено
пешерэ́ – варит
пештэ́ – сварилось
пилмэ́н – пельмени
поші́ – лось
пөхтэ́ – аккуратно;
аккуратный

пыла́у – плов
пыча́к – нож
пычкы́ – пила
пычра́к – грязно;
грязный
пыяла́ – стекло;
стеклянный

Р

рәсэм – рисунок
рәсэм ясы́й – рисует
рэхэ́т – приятно, отрадно
рэхім ит(егез)! –
добро пожаловать!
рэхмэ́т – спасибо
риза́ – согласен,
согласна
ромашка́ – ромашка
рөхсэ́т – разрешение
ру́сча – по-русски

С

сабы́н – мыло

савы́т-саба – посуда

сае́н – каждый

саеска́н – сорока

сай – мелко; мелкий

сайлы́й – выбирает

саклы́й – охраняет,
бережёт

сала́ – кладёт; снимает

салава́т күперé – радуга

салкы́н – холодно;
холодный

сан – число

санамы́ш – считалка

сандуга́ч – соловей

саны́й – считает

сара́н – скупой

сары́ – жёлтый

сары́к – овца

сарымса́к – чеснок

сата́ – продаёт

сатучы́ – продавец,
продавщица

саты́п ала́ – покупает

са́у бул(ыгыз) –
до свидания

сэга́ть – часы

сэла́м – привет

сэламэ́тлэ́к – здоровье

сэна́к – вилы

сэхна́ – сцена

сез – вы

сезга́ – вам, к вам

сезне́ – вас

сезне́ц – ваш

сеце́л – младшая сестра

сиба́ – поливает

сигéз – восемь

сигезе́нче́ – восьмой

сикерá – прыгает

сиксе́н – восемьдесят

синé – тебя

синéц – твой, у тебя

сица́ – тебе

татáр – татарин;
 татарский
тату́ – дружно
та́у – гора
таш – камень
тэбэ́нэ́к – низкий
тэ́линкэ́ – тарелка
тэмлэ́ – вкусно;
 вкусный
тэ́нэ́фэс – перемена
тэ́рбиялэ́ – воспитанный
тэ́ртип – порядок
те́ге – тот
те́гүчэ́ – портной
тел – язык
те́ли́м – желаю
теш – зуб
тиэ́н I – белка
тиэ́н II – копейка
тиз – быстро
тиздэ́н – скоро
тик – однако
ти́мера́йк – коньки

тоз – соль
тозлы́ – солёный
токмáч – лапша
томшы́к – клюв
торá I – встаёт, стоит
торá II – живёт
тота́ – ловит
төзэ́тэ́ – исправляет
төлкэ́ – лиса
төн – ночь
төрлэ́ – разный
төс – цвет
төслэ́ – цветной
төш – сон
төшэ́ – спускается
туга́н – родной
туга́н көн – день
 рождения
тугы́з – девять
туза́н – пыль
тук – сыто; сытый
тукра́н – дятел
тукта́лыш – остановка

туңа́ – замерзает,
мёрзнет
туп – мяч
түбәтэй – тибетейка
түгәрэк – круглый
түли́ – платит
тыңлы́й – слушает
тыры́с – корзина
тыры́ш – старательный

У

уён – игра
уенчы́к – игрушка
уз – проходи, входи
уйны́й – играет
укучы́ – ученик
укы́й – читает; учится
укыта́ – учит
укыту́чы – учитель
ул I – он (она, оно)
ул II – сын
ун – десять

уналты́ – шестнадцать
унбе́р – одиннадцать
унби́ш – пятнадцать
унду́рт – четырнадцать
унжиде́ – семнадцать
унике́ – двенадцать
уно́ч – тринадцать
унсиге́з – восемнадцать
унтугы́з – девятнадцать
уңга́н – умелый
уңы́ш I – успех, удача
уңы́ш II – урожай
урма́н – лес
урнашка́н – находится
урынды́к – стул
уса́л – злой
ут – свет, огонь
уты́з – тридцать
утыра́ – сидит
уяна́ – просыпается

Ү

үбá – целует
үзé – сам (сама, само)
үлá – умирает
үлэ́н – трава
үлч́и – взвешивает
үрдэ́к – утка
үсá – растёт
үстерá – выращивает
үтá – проходит
үтердé – убил

Ф

файда́ – польза
файдалы́ – полезно;
 полезный
фил – слон

Х

хайва́н – животное
халы́к – народ

хат – письмо
хата́ – ошибка
хаты́н – жена
хаты́н-кыз – женщина
хэерлэ́ көн! – добрый
 день!
хэзер – сейчас
хэллэр ни́чек? – как
 дела?
хэрэф – буква
хикэя́ – рассказ
хөрмэтлэ́ – уважаемый
хужа́ – хозяин
ху́ш(ыгыз)! – прощай(те)!
ху́ш килэ́сез! – добро
 пожаловать!

Һ

һэйкэл – памятник
һэм – и
һэр – каждый
һэркем – каждый
 (человек)

Ч

чаба́ – скачет
чакыра́ – зовёт,
приглашает
чакыру́ – приглашение
чалба́р – брюки
чана́ – сани
чаңгы́ – лыжи
чэкчэк – чак-чак
чәнечкэ́ – вилка
чәршәмбе – среда
чәч – волос
чәчэ́ – сеет
чәчэк – цветок
чәчэк ата́ – цветёт
чебён – муха
чеби́ – цыплёнок
чикләвэк – орех
чир – болезнь
чирэм – трава
чиста́ – чисто; чистый
чисталы́к – чистота
чия́ – вишня

чөгендёр – свёкла
чонки – потому что
чурта́н – щука
чүкэ́ч – молоток
чүлмэк – горшок
чүпрэк – тряпка
чыга́ – выходит
чык – выйди
чынаяк – чашка
чыпчы́к – воробей
чыршы́ – ель

Ш

шагы́йрь – поэт
шакмаклы́ – в клетку
шалка́н – репа
шалтырата́ – звонит
шат – рад
шатлана́ – радуется
шая́н – весёлый
шәһэр – город
шигы́рь – стихотворение

шикёр – сахар
шимбэ – суббота
шуа – катается
шугалак – каток
шук – шустрый
шул – тот
шуңа күрә – поэтому
шушы – это

Э

эз – след
эзли – ищет
элэ – вешает
элгеч – вешалка
элэк – давно
энэ – игла
энэ – младший брат
энжэ чэчэк – ландыш
эрэ – крупный
эри – тает
эссэ – жарко; жаркий
эт – собака

эчэ – пьёт
эчэсэ килэ – хочется пить
эчендэ – внутри
эш – работа
эшли – работает
эшчэ – рабочий

Ю

ю – мой
юа – моет
югалта – теряет
юк – нет
юл – дорога
юмарт – щедрый
юына – умывается

Я

ява – идёт (снег, дождь)
явыз – злой
явымсыз – без осадков
яз – весна

язá – пишет	ярмá – крупа
яз кóне, язýн – весной	ярыш – соревнование
як (тугáн як) – сторона (родная сторона)	ясы́й – делает, рисует
якты́ – светлый	ятá – лежит
якýн – близко; близкий	ятлы́й – учит наизусть
як-якка – по сторонам	яулы́к – платок
ялгы́ш – ошибочно	яфра́к – лист
я́л итэ – отдыхает	яфра́к яра́ – распускает листья
ялка́у – ленивый	яхшы́ – хорошо; хороший
я́л кóне – выходной	яше́л – зелёный
я́ме – ладно	яшелчэ́ – овощ
ямьлэ́ – прекрасно; прекрасный	яши́ – живёт
ямьсэ́з – некрасиво; некрасивый	яшь I – год
яна́ – горит	яшь II – молодой
янында́ – возле, около	яшь III – слеза
яца́ – новый	яшьлэ́р – молодёжь
яцгы́р – дождь	
яр – берег	
яра́мый – нельзя	
яратá – любит	
ярдэм – помощь	

Эчтэлөк

Минем дусларым

91—112 нче дәресләр 4

Дүрт аяклы дусларыбыз

113—133 нче дәресләр 36

Язгы бәйрәмнәр

134—150 нче дәресләр 60

Минем туган илем

151—160 нчы дәресләр 81

Чәчәкле жәй, ямьле жәй

161—170 нче дәресләр 93

Сүзлек 105

Учебное издание
Серия «Күңелле татар теле»

Хайдарова Роза Закиевна
Ахметзянова Гульназ Магсумзяновна
Гиниятуллина Лейсан Адиповна

ТАТАР ТЕЛЕ

4 класс

Учебник для образовательных организаций начального общего образования

В двух частях

Часть 2

Группа разработчиков учебно-методического комплекта

Авторы *Р.З. Хайдарова,*
Г.М. Ахметзянова, Л.А. Гиниятуллина
Научный консультант *Ф.А. Ганиев*
Руководитель проекта *М.Ф. Ганиев*
Художественный редактор *С.В. Киатров*
Руководитель группы художников и верстальщиков *Д.И. Бариев*
Вёрстка *Е.Б. Шариповой*
Координатор проекта *А.М. Ганиев*
Технический руководитель *М.Р. Башаров*
Редакторы *А.А. Башарова, Ф.Ш. Ахметзянова*
Художники *А.Р. Ромашова, Н.К. Авдеева,*
М.М. Нигмедзянова
Руководитель административной группы *А.Н. Зайнуллина*

Соответствует требованиям СанПиН 2.4.7.1166-02 «Гигиенические требования к изданиям учебников для общего и начального профессионального образования».

Подписано в печать 20.04.2021. Формат 84x108^{1/16}. Бумага офсетная. Гарнитура «Школьная». Печать офсетная. Уч.-изд. л. 8. Тираж 27000 экз. Заказ №2025.

Издательство «Татармультфильм».
420034, г. Казань, ул. Сулеймановой, 5.
www.tatarmultfilm.ru

Отпечатано в полном соответствии с качеством предоставленных издательством «Татармультфильм» материалов в типографии филиала ОАО «ТАТМЕДИА» «ПИК «Идель-Пресс».
420066, г. Казань, ул. Декабристов, 2.

Издательство «Татармультифильм»
разрабатывает и выпускает:

- учебники,
- мультимедийные пособия,
- методические пособия,
- рабочие тетради,
- художественно-анимационные издания,
- интерактивные приложения.

www.tatarmultifilm.ru

Дополнительные материалы по изучению татарского языка и литературы для классных и внеурочных занятий на сайте **www.balarf.ru** (**www.бала.рф**).

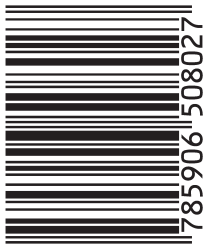

Школьный учебник
серия
«Күңелле татар теле»

ISBN 978-5-906508-02-7

9 785906 508027

ИЗДАТЕЛЬСТВО
«Татармультфильм»